

Ágrip

Hvaða áhrif hafa menning, listir og landflutningar á þróun sjálfsmynðar og aðlögun einstaklinga í nýju heimalandi? Í lokaverkefninu *Selshamnum* eru áhrifin könnuð. Haft var samband við *Söguhring kvenna*, samstarfsverkefni Borgarbókasafns Reykjavíkur og Samtaka kvenna af erlendum uppruna og sjálfboðaliða leitað innan hans. Tíu konur, frá níu mismunandi þjóðlöndum og fjórum heimsálfum, buðu fram krafta sína með þátttöku. Eigindleg rannsókn á viðfangsefninu fór fram, annars vegar með viðtölum og spurningalistum, og hins vegar með ljósmyndaverkefni sem lagt var fyrir þátttakendur. Í verkefninu var gerð tilraun til að beita gagnrýnni kennslufræði innan rýmis sem ekki tilheyrir opinberu menntakerfi, og þar sem hlutverkum leiðbeinanda og þátttakenda var snúið á hvolf. Útkoman var 227 ljósmyndir sem birta myndræn gögn úr lífi og umhverfi þátttakenda. Tvær ljósmyndasýningar þar sem allar myndirnar voru sýndar voru settar upp í opinberum rýmum. Samhliða þeim voru haldnir viðburðir þar sem þátttakendur og aðrir gestir gátu hist og tjáð sig um verkefnið, sýningarnar og upplifun sína af landflutningum og aðlögun.

Priðja sýning verkefnisins, *Hermíkráka*, var hluti af samsýningu. Á hana voru nokkrar ljósmyndir kvennanna valdar auk eftirmynnda sem leiðbeinandi tók. Þar var gerð tilraun til að nálgast viðfangsefnið á sjónrænan hátt, með því að stíga í spor þátttakenda í *Selshamnum* og taka ljósmyndir af sama efni, frá sama sjónarhorni og þeir. Mikilvægi ljósmynda sem tjáningarmiðils og ferlis í sjálfsmýndarsköpun er miðpunktur verkefnisins og höfuðáhersla var lögð á að skoða og greina ljósmyndir þátttakenda.

Niðurstöður sýndu að búseta erlendis getur haft mikil áhrif á viðhorf og sjálfsmýnd. Búseta í nýju landi getur hvatt til aukinnar menningar- og þjóðfélagsþátttöku og jafnframt að slík þátttaka sé þess verð, því hún dýpki skilning á umhverfinu og auðveldi aðlögun að nýju heimalandi.

Abstract

What is the influence of art, culture and immigration on the development of the self-image and for individuals adapting to a new home-country? In the final project *The Seal Pelt*, these influences are studied. Contact was made with the Women's Story Circle, a group organized by Reykjavík City Library and an intercultural organization for women. Volunteers were found within the group. Ten women from nine different countries and four continents gave their help by taking part. The subject was studied in a qualitative research. Firstly through questionnaires and interviews conducted with participants. Secondly through a photo project which they took part in. The project was designed within a space that stands outside official educational institutions. An experiment was made to work with critical pedagogy within the project, and reverse the roles of instructor and participant. The outcome of the photo-project was 227 photographs; those show visual images from the lives and surroundings of the participants. Two exhibitions were held in public spaces, showing all of the photographs. Events were held in conjunction to the exhibitions, where participants and other guests could discuss the project, the exhibitions and their experience of immigration and adapting to a new home-land. Within a group show the third exhibition of the project, *Copycat* was shown. Chosen photographic images by the women taking part, and copies made by the instructor were exhibited. An experiment was made to get closer to the subject in a visual way, stepping into the shoes of participants in *The Seal Pelt*, by taking photographs of the same scene, from the same viewpoint as they did. The importance of photographs in researching the development of self-image and as a medium for expression took precedent. The emphasis was on studying and analyzing the participants' photographs.

The conclusion of the research shows that living in a foreign country, has a profound effect on attitudes and self-image. Such immigration can encourage increased participation in matters of culture and society. It also shows that such participation is worthwhile as it deepens understanding of surroundings and eases adaption to new home country.

EFNISYFIRLIT

ÞAKKARORÐ

TILEINKUN

ÁGRIP.....1

ABSTRACT.....2

EFNISYFIRLIT.....3

ÞAKKARORÐ.....5

1. INNGANGUR.....6

2. SJÁLFSMYND OG RÆTUR.....8

3. KENNSLA SEM AFL.....12

4. VERKEFNIÐ SELSHAMURINN.....19

4.0. Verkefnislýsing og aðferðafræði.....19

4.1. Val á vettvangi og þátttakendum.....21

4.2. Tímalína.....23

4.3. Sýningarnar.....26

5. UM LJÓSMYNDIR.....33

6. GREINING GAGNA.....35

6.0. Greining ljósmynda.....37

6.1. Greining spurningalista.....52

6.2. Greining viðtala.....53

8. KOSTIR , GALLAR OG NÝJAR SPURNINGAR.....59

9. LOKAORÐ.....	60
10. VIÐAUKI.....	62
i) Myndir.....	62
ii) Spurningalisti.....	68
iii) Listar yfir ljósmyndir	68
iv) Listi yfir bækur	77
v) Kynningarefni.....	78
HEIMILDASKRÁ	81
MYNDASKRÁ.....	84

Þakkarorð

Ég þakka þátttakendum úr *Söguhring kvenna* ánægjulegt samstarf og þátt töku í verkefninu *Selshamurinn* og eins fyrir allt það efni sem þær hafa aðstoðað mig við að safna.

Borgarbókasafni Reykjavíkur og Reykjavík Downtown Hostel fyrir að ljá mér verkefnis- og sýningarvettvang.

Ásthildi Björgu Jónsdóttur þakka ég fyrir kynningu á sjálfbærni og ábendingar. Ólöfu Gerði Sigfúsdóttur leiðbeiningar við ritun og Mari Mäkiranta, þakka ég góð ráð.

Auk þess þakka ég samnemendum fyrir kaffihúsafundi, stuðning og spjall. Ástu Þórisdóttur aðstoð við ljósmyndun viðburðar og Þórunni Hjartardóttur fyrir prófarkalestur og upplestur þjóðsögunnar Selshamurinn.

1. Inngangur

Í lokaverkefninu *Selshamurinn*, voru áhrif landflutninga á einstaklinga skoðuð og hvaða hlutverki menning og listir gegna í aðlögun?

Verkefnið var unnið ásamt tíu erlendum konum sem tóku þátt í ljósmyndaverkefni á Borgarbókasafninu. Þátttakendur í verkefninu eru úr hóp, sem hittist á bókasafninu einu sinni í mánuði. Ljósmyndaverkefnið byggði á reynslu og skapandi ferli, þar sem þátttakendur könnuðu umhverfi sitt.

Áhersluatriði breyttust mikið við vinnslu verkefnisins. Markmiðið var að vinna það í skapandi ferli og veita myndefni sem mest vægi. Þetta kemur fram í mikilvægi ljósmynda innan verkefnisins. En til að skapandi ferli gæti ráðið ferðinni, var mikilvægt að halda möguleikum til breytinga opnum. Þegar kom að því að finna kennslufræðilegan grunn fyrir verkefnið, langaði mig að dýpka þekkingu mína á kennslufræðihugmyndum brasílska hugmyndafræðingsins og kennarans Paulos Freire, sem líkir kennslu við listsköpun.¹ Mig langaði til að skoða sérstaklega hvernig hægt væri að nota hugmyndir Freire um gagnrýna kennslufræði (e. critical pedagogy). Aðferðirnar langaði mig að nota í sjónrænu verkefni og skoða hvernig mögulegt væri að beita eigin skilningi á kenningum Freire á verkefni unnu í samtímanum. Þáttur ljósmynda í verkefninu *Selshamurinn*, var að leggja grunn að listrænu og menningarlegu verkefni til sjálfsmýndarsköpunar og varpa þannig ljósi á þann þátt sem listir og menning geta átt í aðlögun. Auk þess að kanna og leggja áherslu á samband þátttakenda og leiðbeinanda í anda kenninga Freire.

Tvær sýningar voru haldnar á ljósmyndum þátttakenda. Á þeirri fyrri var jafnframt haldin bókasýning, en sú síðari var haldin fyrir tilstuðlan þátttakanda í verkefninu. Þriðja sýningin, fjölmenningarleg samsýning í Finnlandi, bættist við í lokin. Þar vann ég með fjórar ljósmyndir jafnmargra þátttakenda og með þeirra samþykki tók ég ljósmyndir út frá þeim, í nýju ljósmyndaverkefni. Þar voru frummyndir þátttakenda og eftirmynndir mínar sýndar saman.

¹ Shor, Ira og Freire, Paulo, *Pedagogy for Liberation, Dialogues on Transforming Education*. Bergin and Garvey Publishers Inc. Westport, CT, 1987, bls. 30-31.

Þjóðsagan *Selshamurinn* sem verkefnið dregur nafn sitt af, varð hluti þess miðja vegu inn í vinnslu verkefnisins. Þjóðsagan varð samnefnari aðlögunar, mér finnst hún veita innsýn í líf þeirra sem standa á mörkum tveggja menningarheima.

Í ritgerðinni sem hér fer á eftir er fjallað um hugmyndir Paulos Freire og kínverska landfræðingsins Yi -Fu Tuans um þróun sjálfsmyndar og aðlögun. Kennslufræðihugmyndir Freire eru skoðaðar, tengsl þeirra við hugmyndir þýska sálfræðingsins Erichs Fromm, ameríkska heimspekingsins Mörthu C. Nussbaum og hugmyndir listamannsins og myndlistarkennarans Magnúsar Pálssonar um listkennslu sem listgrein. Þessar hugmyndir eru settar í samhengi við verkefnið *Selshaminn*.

Ég lýsi verkefninu og hvað í því fólst, í kafla sem skiptist í fjóra undirkafla þar sem fjallað er um mismunandi þætti þess. Í kjölfarið er kafli um ljósmyndir, sögu þeirra og túlkun, þar eru hugmyndir mexíkóskra rithöfundarins Octavios Paz skoðaðar, sem og menningarfræðingsins Sigrúnar Sigurðardóttur. Greining gagna birtist í næsta kafla á eftir, sem er fjórskiptur og gerir grein fyrir mismunandi gagnasöfnum sem eru afurð verkefnisins. Hugmyndir Sigrúnar og rannsóknir hennar á greiningu ljósmynda sem gagna sem og skilgreining hennar á hugmyndum franska heimspekingsins og gagnrýnandans Roland Barthes varðandi greiningu eru jafnframt skoðaðar í greiningarkafla ljósmynda. Næsti kafli er hugleiðing um kosti og galla verkefnisins. Lokaorð, heimildaskrá og myndaviðauki, auk ritáðra lista fyrir greiningu birtast svo í lokin.

Það er von míni að verkefnið auki skilning á áhrifum landflutninga og því hlutverki sem listir og menning gegna í aðlögun, og sýni fram á „hve hjörtum mannanna svipar saman í Súdan og Grímsnesinu.”²

Í öðrum kafla fjalla ég um mikilvægi þess að hafa rætur fyrir mótu sjálfsmyndar, og áhrif ferðalaga og dvalar á stöðum fjarri þeim sem rætur manns eru sprottnar úr, við að víkka út huga og sjálfsmynd.

² Tómas Guðmundsson, *Ljóð Tómasar Guðmundssonar*, Almenna bókafélagið, 1989, bls. 324.

2. SJÁLFSMYND OG RÆTUR

„Ég var forvitinn drengur. Ég er forvitinn gamall maður.”³

Mikilvægi þess að hafa rætur er skoðað til að átta sig á sjálfsmynd og hvað mótar hana. Hugmyndir brasílska hugmyndafræðingsins og kennarans Paulo Freire, og kínversk -ameríkska landfræðingsins Yi -Fu Tua um heimkynni, staði og ferðalög, eru reifaðar en einnig sjálfsmynd í stöðugri mótu. Tuan flutti frá Kína tú ára gamall og hefur búið í Bandaríkjum undanfarna áratugi. Hann er talinn upphafsmaður samruna landfræði, heimspeki, lista, sálfræði og trúmála, sem oft er kölluð humanist geography.⁴ Þar sem verkefnið er unnið með konum af erlendum uppruna sem hafa kosið sér líf í öðru landi, er ekki úr vegi að velta fyrir sér ýmsu því sem Freire og Tuan hafa að segja um rætur og þann lærdóm, sem landflutningar og langferðir geta haft í för með sér, við mótu sjálfssins.

Í bókinni *Pedagogy of the Heart*, fjallar Freire um uppruna, barnæsku og tengslin við umhverfi bernskunnar sem uppsprettu skilnings á öðrum stöðum og öðru umhverfi seinna í lífinu. Hann talar um bakgarð bernsku sinnar, þar sem uxu mangótré, kasjúhnetutré og tré brauðávaxtarins; litina, ávextina og fuglana, sem nældu sér í góðgæti af greinum þeirra. Bakgarðurinn var hlutlægur, landfræðilegur útgangspunktur hans. „Þegar ég hélt að ég hefði gleymt bakgarði bernskunnar og hann væri mér óviðkomandi, birtist hann mér, vetrarsíðdegi nokkurt í útlegð minni í Genf.”⁵ Á meðan Freire las bréf frá heimabæ sínum Recife, staðnum þar sem hann sleit barnskónum, birtist honum bakgarðurinn vaxinn trjám og hann sjálfur sem barn að læra að lesa með foreldrum sínum, skrifandi orð á jörðina í skugga mangótrjánna: „Petta síðdegi var sem ég hefði

³ „I was a curious boy, I am a curious old man.” (þýð. G. H. Leaman). „Freire - An Incredible Conversation”, vídeó, sótt 22.06.2012 á vefsíðina, <http://www.youtube.com/watch?v=aFWjnkyFpFA>,

⁴ About.com Geography, „A Biography of the Famous Chinese-American Geographer Yi-Fu Tuan”, Part of The New York Times Company, sótt 20. 06. 2012 á vefsíðina, <http://geography.about.com/od/historyofgeography/a/yifutuan.htm>

⁵ „When I thought I had forgotten my childhood backyard and that I had little to do with it, one winter afternoon in Geneva, during my exile, it presented itself to me.” (þýð. G. H. Leaman). Freire, Paulo, *Pedagogy of the Heart*, Donaldo Macedo og Alexandre Oliveira þýddu, The Continuum Publishing Company, New York, 1998, bls. 38.

uppgötvað að þráin sem ég fann til eftir heimalandi mínu átti sér uppþök í því *upprunalega sambandi* sem ég átti við bakgarðinn minn.”⁶

Freire bætir því við að sú Brasilía sem hann þekkir væri óhugsandi án bakgarðsinsins, sem hann seinna bætti við götum, hverfum og borgum. Hann skrifar um að landið sem fólk elskar, talar um og vísar til, eigi sér alltaf bakgarð, sem minningar fólks um sérstöðu landsins tengast; í formi kunnuglegrar lyktar, kæfandi hita, nístandi kulda og tungumáls talaðs með mismunandi áherslum. Með þroska víkkar sjóndeildarhringurinn og ástin á bakgarðinum er yfirlægð á aðra, stærri staði sem við gerum að heimilum okkar seinna í lífinu:

Áður en ég gat orðið ósvikinn heimsborgari var ég og er
framur öllu Recife-búi. Því dýpri rótum sem ég stend í
heimahögum mínum, því nánari verða tengsl mín við aðra
staði og gera mig að heimsborgara. Enginn nær að samlagast
sínu nánasta umhverfi staðsettur í órafjarlægð.⁷

Í bókinni *Place, Art and Self*, orðar kínverski landfræðingurinn, Yi -Fu Tuan þetta á þann hátt að sjálfsmynd okkar þróist og sé breytingum undirorpin allt æviskeiðið. Hann minnir á að „fullorðnir gleyma, að þegar þeir voru börn gat ferð niður í kjallara eða uppá háaloft verið ævintýri og að gista í tjaldi útí garði fyllti þá sömu ævintýragleði og þeir upplifa nú þegar þeir tjalda í óbyggðum Adirondacks eða Alaska.”⁸ Setji ég orð Tuans í samhengi við eigin reynslu, birtist minningin um umhverfi dagheimilisins Steinahlíðar, frá barnæsku. Það var óvenjumikið pláss umhverfis húsið og nokkur tré sem stóðu í þyrpingu nálægt byggingunni kölluðum við krakkarnir skóginn. Leikur í skóginum fyllti okkur svipaðri ævintýragleði og Tuan talar um að börn upplifi þegar þau gista í tjaldi úti í garði. Hefðum við hins vegar alist upp í landi stórra skóga hefðum við sennilega ekki kallað þetta svæði skóg. Tuan gerir að umræðuefnir breytingar sem eiga sér stað í fjarveru okkar. Sá staður sem við bjuggum áður á og köllum enn

⁶ „In that afternoon, it was as if I had discovered that the longing I was feeling for my homeland, had begun to be prepared by the *lived relationship* I had with my backyard.” (þýð. Hjörtur Pálsson).

Sama rit, bls. 38.

⁷ „Before I could become a citizen of the world I was and am first a citizen of Recife. The more rooted I am in my location, the more I extend myself to other places so as to become a citizen of the world. No one becomes local from a universal location.” (þýð. G. H. Leaman).

Sama rit, bls. 39.

⁸ „Grown-ups forget that, when they were little, a trip to the attic or basement could be an adventure and that camping overnight in the backyard had the same sort of thrill they now have camping in the wilds of the Adirondacks or Alaska.” (þýð. G. H. Leaman).

Tuan, Yi- Fu, *Place, Art and Self*, Center for American Places, Santa Fe, New Mexico, 2004, bls. 8.

heimili fyrst eftir að við flytjum burt, getur á nokkrum árum verið gjörbreyttur.⁹ Sennilega er viðmið íslenskra smákrakka í Reykjavíkurborg varðandi gróður annað í dag en það sem mín kynslóð ólst upp við, þar sem gróður hefur aukist og tré á höfuðborgarsvæðinu hafa hækkað um minnst helming á rúmum fjörutíu árum.

Heimili og umhverfi eiga sterkan þátt í að móta sjálfsmynd einstaklinga og Tuan undirstrikar að sterkur grunnur er ævintýramanninum mikilvægur. Hann vitnar í orð ameríkska rithöfundarins Eric Hoffer þar að lútandi, sem talar um að plöntur þurfi rætur til að vaxa, en öfugt við plöntur öðlist maðurinn rætur með vexti og þroska. Tuan talar um að sá sem hefur sterkar rætur í uppruna sínum eigi auðveldara með að laga sig að nýjum stöðum.¹⁰ Flutningur milli landa og það að skapa sér nýtt líf á áður ókunnugum slóðum hefur áhrif á mótu sjálfsmyndarinnar: „Sjálfsmynd okkar víkkar og verður ríkari eftir því sem stöðunum sem okkur finnsta við tilheyra - jafnvel þó aðeins sé tímabundið - fjölgar.”¹¹

Á persónulegri nótum man ég eftir langri gönguferð á Íslandi, sem ég fór í sumarið 2006. Hópurinn sem ég var með villtist af leið og gekk nokkurnveginn viðstöðulaust í tólf til fjórtán klukkutíma. Það var hásumar og fínt veður og við gengum um bjarta nótt. Þegar við komumst á áfangastað vorum við svo þreytt að við áttum erfitt með að sofna. Gangan er sú upplifun sem meðvitað hefur tengt mig sterkustum böndum við Ísland og jörðina yfir höfuð. Smám saman, breyttist gangan í hugleiðsluástand, þó að við gengjum í hóp fann hver og einn sinn takt, og seinustu klukkutímana var eina hugsunin að setja annan fótinn fram fyrir hinn og ganga í átt að skálanum, og svo um allt fólkið sem hafði áður gengið illa skóað, á þessu sendna, hraungrýtta landi og ég fann sterka tengingu við það í huganum. Minningin um gönguferðina rifjaðist upp þegar ég las orð Tuans um að á ferð sinni í *Death Valley* uppgötvaði hann stað sem hann samsamaði sig: „Við allra fyrstu kynni míni af eyðimörkinni leið mér eins og ég hefði hitt fyrir landfræðilegan tvífara minn- hina hlutgerðu samsvörun þeirrar mannveru sem

⁹ Sama rit, bls. 14.

¹⁰ Sama rit, bls. 39.

¹¹ “Our identity expands and is enriched as the places in which we feel at home – if only temporarily – are multiplied” (þýð. G. H. Leaman). Sama rit, bls. 12.

ég er, án félagslegs ytra byrðis.”¹² Tuan undirstrikar hér mikilvægi þess að kanna heiminn og gera uppgötvanir. Hann talar um að í sjálfsmynd hans felist meira en hvernig tiltekið staðbundið svæði skilgreinir hann. Að ef hann hefði aldrei yfirgefið heimaslóðirnar í röku loftslagi Austur - Kína, hefði hann aldrei uppgötvað að eyðimörkin hvort sem er í *Death Valley* eða löndum *Acoma Pueblo*-er hans sönnu heimkynni.”¹³

Meginhugmynd Tuans er að sjálfsmynd hans styrkist frekar en veikist eftir því sem magn og fjölbreytni þeirra listaverka og staða sem snerta hann, eykst.¹⁴ Freire setur fram þá hugmynd að með tengslum við upprunann og barnið sem býr innra með hverjum manni, sé haldið opnum leiðum til speglunar fortíðar inní nútíð, sem leitt geti til aukins þroska. Að byggja á því sem þegar hefur verið kannað gefi einstaklingnum sterkan grunn.

Staðir þar sem maðurinn sér í dag barn gærdagsins í sjálfum
sér og lærir að sjá betur það sem hann hefur áður séð. Að horfa
aftur á það sem áður hefur verið skoðað gefur ávallt í skyn að
þegar horft er komi í ljós ný sjónarhorn
sem ekki voru greind áður.¹⁵

Báðir eru sammála um að sterkar rætur í uppruna auðveldi aðlögun að nýjum stöðum. Tengsl mótnar sjálfsmyndar og kennslufræða koma fram í næsta kafla þar sem Paulo Freire talar um kennarann sem listamann og þá stöðugu og varanlegu mótnum sem nám hefur í för með sér. Lauslega er gerð grein fyrir kennslufræðihugmyndum Freire og skilgreiningu hans á páfagaukalærdómi sem heftandi afls, sem og reynslu ameríkska femínistans og rithöfundarins bell hooks af þess konar námi. Komið er inná tengsl hugmynda Freire og þýska sálfræðingsins Erichs Fromm og það hvernig ofríki getur endurspeglad notkun ljósmyndavélarinnar sem valdatækis. Auk þess er fjallað er um hugmyndir Magnúsar Pálssonar um myndlistarkennslu sem listgrein og Mörthu Nussbaum

¹² “In my very first encounter with the desert, I felt as though I had met my geographical double – the objective correlative of the person I am, absent the social facade.” (þýð. G. H. Leaman). Sama rit, bls. 19.

¹³ Sama rit, bls. 42.

¹⁴ Sama rit, bls. 43.

¹⁵ “Spaces where this man of today sees the child of yesterday in himself and learns to see better what he has seen before. To see again what had already been seen before always implies seeing angles that were not perceived before.” Freire, *Pedagogy of the Heart*, bls. 38.

um mikilvægi náms í listum og hugvísindum, fyrir skilning, samúð og styrkingu lýðræðis.

3. KENNSLA SEM AFL

„Styrkur er ekki afl til að ríkja yfir öðrum, heldur afl til að hindra að aðrir ríki yfir þér.”¹⁶

Paulo Freire fæddist í Brasilíu árið 1921 og lést árið 1997. Freire upplifði hungur og skort í bernsku, heimskreppan hafði áhrif á fjölskyldu hans, og hann missti föður sinn ungar að aldri. Freire lauk námi fjórum árum á eftir jafnöldrum sínum. Hungrið kom í veg fyrir skilning, að mati Freire var það hvorki heimska né áhugaleysi sem olli skilningsleysi, heldur fátækragildra sem kom í veg fyrir að hann gæti lært. Reynslan varð til þess að Freire ákvað að beina starfskröftum sínum að því að bæta líf fátæks fólks. Hann starfaði m.a. með stórum hópum ómenntaðs, fullorðins fólks í Brasilíu og annars staðar í Suður-Ameríku og kenndi því að lesa og skrifa, auk þess sem hann skrifaði fjölda bóka um hugmyndir sínar um kennslufræði.¹⁷

Freire áleit nám óhjákvæmilega pólitíkska aðgerð og fannst að kennrarar ættu að fagna því hlutverki og setja félagslega, menningarlega, efnahagslega, pólitíkska og heimspekilega gagnrýni á oddinn í kennslu og skapa þar með betri aðstæður í námi og betra þjóðfélag.¹⁸

Í formála að enskri þýðingu bókar Paulos Freire, *Pedagogy of the Oppressed*, skrifar ameríski guðfræðingurinn Richard Shaull, að hingað til hafi fyrst og fremst verið hugsað um kenningar Freire út frá því með hvaða hætti þær nýttust við að kenna ólæsu fullorðnu fólk í löndum þriðja heimsins. Við nánari athugun, skrifar hann gætum við þó komist að þeirri niðurstöðu að aðferðir hans og menntaheimspeki séu jafnmikilvægar í Bandaríkjunum og fyrir öreiga Suður-

¹⁶ „Strength is not a force with which to exert power over others, but a force to stop others exerting power over you.” (þýð. G. H. Leaman).

„Oswald the Runmaker’s Pocket guide to Runemeanings”, sótt 19.06. 2012 á vefslóðina, <http://nemezius.com/linked/pocketguide.pdf>

¹⁷ „Paulo Freire”, í *Wikipedia, the free encyclopedia*, sótt 19.06. 2012 á vefslóðina, http://en.wikipedia.org/wiki/Paulo_Freire

¹⁸ „The Freire Project”, *The Paulo and Nita Freire Project for Critical Pedagogy*, sótt 19.06. 2012 vefslóðina, <http://www.freireproject.org/content/paulo-freire-1921-1997>

Ameríku.¹⁹ Shaull skrifar að menntun sé aldrei hlutlaus, ýmist sé hún notuð til að laga ungu kynslóðina að ríkjandi þjóðfélagsástandi og kenna henni að fara eftir fastmótuðum reglum þess, eða aðferð sem leiðir til frelsis, þar sem konur og menn horfi gagnrýnum og skapandi augum á veruleikann og leiti leiða til þátttöku í að breyta eigin heimi.²⁰

Samkvæmt Freire verður þekking einungis til með uppfningu og endursköpun. Þekkingarleit þar sem mannverur leita svara í reynsluheimi sínum og með mannlegum samskiptum.²¹ Margir íslenskir listgreinakennrar, meðal þeirra myndlistarmaðurinn og kennarinn Magnús Pálsson hafa talað um listkennslu sem listgrein. Magnús setti upp sýningu á Nýlistasafninu árið 1984 sem hann kallaði *Kennsla: Geggjaðasta listgreinin*. Á sýningunni var afrakstur listkennslu sem Magnús kallar „kennslu list.” Þar voru ýmiss konar útgáfur af prentefni, fjölfeldum og hljóðverkum. Í umfjöllun í Þjóðviljanum, ásamt stuttu viðtali við Magnús, talar hann um að þetta sé sýningin sín að því leyti að hann hafi sett hana upp og geti sagt með nokkrum rétti að þetta séu verk sem hann hafi „innspírerað” í kennslu. Svipað og „happening.” Hann búi til rammann, en innan hans geti allt mögulegt rúmast.²² Á fyrirlestri sem Magnús hélt í Heine Onstad safninu í Oslo árið 1986, komu fram þær skoðanir hans að:

Listkennsla er list og á að vera list. Hún færir sömu unun og lífsfyllingu og öll önnur list. Hún krefst sömu atorku, hugmyndaauðgi og hæfni til að hrífa aðra og hvetja þá til sköpunar. Þetta hafa menn ekki skilið. Listin að kenna þarf að öðlast sömu viðurkenningu og önnur list og vera höfð í hávegum. Góður listkennari fæst við kennslu á sama hátt og með sömu alvöru og sá sem fæst við uppákomur eða gerninga, eða þá hljómsveitarstjóri eða leikstjóri.²³

Þessi orð voru lokaorð Magnúsar á fyrirlestrinum.

¹⁹ Freire, Paulo, *Pedagogy of the Oppressed*, níunda útgáfa, Myra Bergman Ramos þýddi, Penguin Books, London, 1996, bls. 11. Tilvitnun í formála Richard Shaull.

²⁰ Sama rit, bls. 16. Tilvitnun í formála Richard Shaull.

²¹ Sama rit, bls. 53.

²² „Kennslulist og speglanir”, *Þjóðviljinn*, 2. júní 1984, sótt 7.08. 2012 á vefsíðina, http://timarit.is/view_page_init.jsp?pageId=2893257

²³ Magnús Pálsson. *List og kennsluList*, Teningur, 3. hefti, 1987, bls. 21.

Að sama skapi líkir Freire starfi kennara við starf listamanns sem hafi fagurfræðilegu hlutverki að gegna. Hann útskýrir hvað hann á við í samtalsbók sinni og bandaríksa prófessorsins Ira Shor um „frelsandi menntun” (e. liberating education). Að mati Freire skiptir ekki máli hvort menntun fer fram óformlega, sem barnauppeldi, eða sem hefðbundið nám í skóla. Nám hefur stöðuga, varanlega mótnum í för með sér. Freire upplifir sig sem aðstoðarmann nemenda í mótnum þeirra og þroska og þar með þáttakanda í listrænu ferli. Að mati hans er óhugsandi að mótask, án þess að upplifa fagurfræðileg augnablik. Í þessu tilliti sé menntun í eðli sínu fagurfræðilegt ferli. Kennarinn, taki þátt í fagurfræðilegu verkefni. Annað, sem gerir menntun að listrænum viðburði í huga Freire er þegar þekking verður til, þekking og fegurð eigi sér samnefnara. Skilningur sé eins og afhjúpun hlutar. Afhjúpunin gefur hlutnum líf, sem er listrænt viðfangsefni, hún skapar og blæs lífi í hluti um leið og fólk lærir um þá. Kennarinn er ekki stöðugt meðvitaður um fagurfræði menntunar, en frá því að leiðbeinandi heilsar nemendum hefst fagurfræðilegt samband. Þetta er vegna þess að kennarinn hefur leiðbeinandi hlutverki að gegna í „frelsandi menntun.” Menntun verður því samtímis ákveðin kennslufræði sem unnið er eftir og pólitisk og fagurfræðileg aðgerð.²⁴ Til að auka skilning nemenda, studdist Freire við teikningar og ljósmyndir sem aðstoðuðu nemendur við að átta sig á eigin stöðu. Myndirnar sýndu vandamál og mótsagnir í raunheiminum og hjálpuðu þeim að gera sér grein fyrir að núverandi ástand var ekki eina leiðin. Þannig lögðu myndirnar grunn að jákvæðum breytingum. Þegar nemendur áttuðu sig betur á ástandinu, virkaði það sem hvatning fyrir þá til að læra að lesa og skrifa, svo heir gætu verið þátttakendur í eigin lífi og samfélagi. Námið var óaðskiljanlegt frá sjálfssstyrkingu einstaklinga og þjóðfélagsbreytingum.²⁵ Hugmyndir Freire um sköpunarmátt náms og kennarann sem listamann leggja áherslu á nám sem listrænt ferli, sem tengir þær við hugmyndir bandaríksa heimsspekingsins Mörthu Nussbaum.

²⁴ Shor, Ira og Freire, Paulo, *Pedagogy for Liberation, Dialogues on Transforming Education*. bls. 30-31.

²⁵ „The Freire Project”, *The Paulo and Nita Freire Project for Critical Pedagogy*, sótt 19.06. 2012 á vefslóðina, <http://www.freireproject.org/content/paulo-freire-1921-1997>

Hugmyndir hennar fjalla þó á viðtækari hátt um mannlegt samfélag og beina sjónum að mikilvægi þess að þroska gagnkvæman skilning milli ólíkra menningarheima.

Samkvæmt Nussbaum liggar leiðin til jákvæðra breytinga og styrkingu lýðræðiskerfa um dyr lista og hugvísinda. Hún talar um að áhersla hafi verið lögð á að bæta stærðfræði, vísinda-og tækninám til að styrkja efnahagslega samkeppnishæfni þjóða víða um heim. Framfarir í þessum námsgreinum bitni þó á sviðum hugvísinda og listgreina sem fái sífellt minna vægi í námsskrám viðkomandi þjóða. Þó séu þessar greinar jafn mikilvægar og stuðli að heilbrigðri þróun allra lýðræðislegra þjóðfélaga og raunverulegri heimsmenningu. Nussbaum talar um mikilvægi þess að nemendur beiti gagnrýnni hugsun og stígi út fyrir þægindaþröskuld viðtekinna venja og samfélag fólks sem hafi sömu skoðanir og ástríður og það sjálft. Það að fóstra þekkingu á heiminum með því að læra um ólíka menningarheima og fólkisem þar býr, hjálpi nemendum að þroska næmi og skilning. Til að ná þroska þurfi einstaklingurinn að þróa með sér getu til sjálfsgagnrýni og gagnrýni á þá menningu og hefðir sem hann er sprottinn úr. Getu til að finna til samúðar með öðrum mannverum og öðlast aðgang að „skilningsríku ímyndunaraflí“ (e. narrative imagination), sem þýðir að geta fundið til með öðrum og sett sig í þeirra spor.

Nám í listum sé tilvalið til að ná þessháttar þroska. Að vera aðnjótandi listaverka sé oft ómetanlegt sem fyrsta skrefið til að skilja menningarhópa sem eru sprottnir úr menningu ólíkri þeirri sem við þekkjum. Auk þess sem þátttaka hópa í listviðburðum, geti náð að brjóta upp valdaröð í samskiptum. Nauðsynlegt sé að sýna fram á mikilvægi lista og hugvísinda, annars sé hætt við að þessar greinar verði útundan vegna þess að takmark þeirra er ekki að skapa fjármagn. Það sem þær hafa upp á að bjóða segir Nussbaum, er þó verðmætara en peningar því nám í listgreinum og hugvísindum leiðir til skilnings og samúðar, sem stuðlar að samskiptum sem byggjast á rökum. Pannig, styrkir nám í þessum greinum lýðræði og skapar heim sem er þess virði að lifa í.²⁶

²⁶ Martha Nussbaum, University of Chicago, „Cultivating Humanity and World Citizenship“ *Forum for the Future of Higher Education*, Cambridge, Mass. sótt 1. 08. 2012 á vefsíðina, <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ff0709s.pdf>

Hér að framan skrifa Freire og Nussbaum um þær jákvæðu þjóðfélagsbreytingar sem gagnrýnin hugsun getur haft í för með sér. Andstætt hugmyndum Freire um þá gleði og fegurð sem menntun sem skapandi afl getur stuðlað að, gagnrýnir Freire páfagaukalærdóm sem að hans mati viðheldur valdamismun. Hann kallar aðferðina bankakerfisaðferðina í námi og líkir henni við bankainnlögn, þar sem hellt er í nemendurna upplýsingum sem oft eru í litlum tengslum við þann raunveruleika sem þeir búa við. Upptalningu staðreynda og orða sem þeir leggja á minnið. Nemendurnir hafa í þessu tilfelli tækifæri til að verða safnarar upplýsinga og skráningar þeirra, en að lokum verða þeir sjálfir hluti af nokkurs konar skráningarkerfi sökum skorts á skapandi ferli, skorts á getu til breytinga og þekkingarskorts, sem kennsluaðferðin felur í sér.

Andstætt frelsandi menntun, beiti sá sem vill viðhalda ríkjandi ástandi, páfagaukalærdómi, til að ná takmarki sínu. Gagnvart þeim sem minna mega sín sé aðferðin sett fram í þeim vafasömu umbúðum að þeir séu þiggjendur velgjörðar.²⁷ „Bankakerfisaðferðin í menntun er gjöf þeirra sem telja sig vita til þeirra sem þeir telja að viti ekkert. Að yfirfæra algjöra fáfræði á aðra einkennir hugmyndafræði valdamismunar og strokar út menntun og þekkingu sem rannsakandi ferli.”²⁸

Freire vill meina að bankakerfisaðferð í menntun auki líkurnar á að nemendur aðlagist heiminum eins og hann er og þeirri brotakennu mynd af raunveruleikanum sem lögð er inn hjá þeim.²⁹

Ameríski rithöfundurinn og femínistinn bell hooks, varð fyrir miklum áhrifum af kenningum Freire og starfaði annað slagið með honum.³⁰ Hún talar um hvað henni leiddist oft í háskóla og að bankakerfisaðferðin, sem treysti á minni upplýsinga til geymslu, þar til þeim yrði jórtrað upp á viðeigandi augnabliki, hafi ekki vakið áhuga hennar. Hún þráði að verða gagnrýninn hugsuður, sú þrá var litin hornaugu, sem ógn gegn ríkjandi valdi. Hvítir karlkyns nemendur sem litið var á sem framúrskarandi, fengu oft tækifæri til að lýsa hugsanaferli sínu, en af

²⁷ Freire, Paulo, *Pedagogy of the Oppressed*, bls. 55.

²⁸ “In the baking concept of education, knowledge is a gift bestowed by those who consider themselves knowledgeable upon those whom they consider to know nothing. Projecting an absolute ignorance onto others, a characteristic of the ideology of oppression, negates education and knowledge as processes of inquiry.” (þýð. G. H. Leaman) Sama rit, bls. 53.

²⁹ Sama rit, bls. 54.

³⁰ Burke, B. (2004) „bell hooks on Education”, Infed, ideas-thinkers- practice, sótt, 30. 06. 2012 á vefslóðina, <http://www.infed.org/thinkers/hooks.htm#freire>

öðrum nemendum, sérstaklega þeim sem tilheyrðu minnihlutahópum, var gert ráð fyrir samsömun við ríkjandi kerfi. Þeim var ekki ætlað að bregða út af fótstiginu. Slíkir tilburðir voru litnir grunsemdar augum, sem ógn eða tilraun til óstýrilætis.³¹ Vegna þess að bankakerfisaðferðin byggir á fölskum skilningi sem hlutgerir fólk, er hún andstæða þeirrar þróunar sem þýski sálfræðingurinn Erich Fromm orðaði fyrstur manna, sem (e. biophiliu), hér kölluð „lífsþrá“ en framkallar þess í stað (e. necrophiliu) hér kölluð „dauðaþrá“ sem Freire setur í samhengi við bankakerfisaðferðir í námi.

Fromm talaði um að sá sem er haldinn dauðaþrá sé keyrður áfram af þrá til að breyta því lífræna í ólífraent, nálgast lífið á vélrænan hátt og hlutgera mannverur. Minni fær meira vægi en reynsla, að eiga skiptir máli frekar en að vera. Slíkur einstaklingur getur aðeins átt samskipti við hluti og fólk með því að slá á það eign. Hann elskar að hafa stjórn, og með stjórnun sinni deyðir hann líf.³²

Í umfjöllun um ljósmyndir og hvernig þær geta birst áhorfandanum, skrifar menningarfræðingurinn Sigrún Sigurðardóttir í bókinni *Afturgöngur og afskipti af sannleikanum* um eigin reynslu af að skoða ljósmyndir hins heimsfræga bandaríska ljósmyndara Roger Ballen á ljósmyndasýningu í Finnlandi árið 2006. Þörf Ballens fyrir að sanna sig sem listamaður, fremur en sem heimildaljósmyndari, birtist í ljósmyndum, þar sem hann nýtti sér eymd fólks sem bjó undir fátæktarmörkum við óviðunandi aðstæður í Jóhannesarborg. Afleiðingin var, að fólk ið á myndunum, viðfangsefni ljósmyndarans, birtist áhorfandanum ekki sem einstaklingar, heldur sem hlutverur, sem höfðu enga rödd aðra en þá sem þjónaði listrænum tilburðum ljósmyndarans.

Sigrún skrifar, að hefðu ljósmyndirnar ekki verið af fólk sem var valdalaust og hafði enga rödd, hefði hún hugsanlega getað metið listrænt gildi þeirra, en útkoman hafi fyrst og fremst verið heimild um valdníðslu ljósmyndarans, og sýnt ljósmyndavélina sem valdatæki sem gat breytt einstaklingum í nafnlausar hlutverur.³³ Samkvæmt viðbrögðum Sigrúnar við ljósmyndum Ballens, virkuðu þær á hana svipað og áhrif þeirrar dauðaþrár sem Fromm talar um hér að framan.

³¹ bell hooks, *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom*, Routledge, New York, 1994, bls. 5.

³² Freire, Paulo, *Pedagogy of the Oppressed*, tilvitnun í Fromm, bls. 58.

³³ Sigrún Sigurðardóttir, *Afturgöngur og afskipti af sannleikanum*, Þjóðminjasafn Íslands, 2009, bls. 29-30.

Mannleg viðfangsefni ljósmyndarans birtust ekki sem einstaklingar, heldur raddlausar hlutverur. Rétt eins og sá sem er haldinn dauðaþrá er keyrður áfram af þrá til að breyta lífrænu í ólífrænt, nálgast lífið vélrænt og hlutgera mannverur.

Andstætt dauðaþrá, skrifar Fromm, krefst hugmyndin um lífsþrá samstöðu og mannlegra samskipta. Hún beinist að lífinu og laðast að öllu sem vex á lífrænan hátt. Til að lífsþrá geti þrifist þurfa ákveðnar aðstæður að vera til staðar, þjóðfélagið þarf vinna gegn ranglæti, vera opíð fyrir nýjungum og þar verður að ríkja frelsi til sköpunar.³⁴

Þau mannlegu samskipti sem Fromm talar um, eru að mati Freire forsenda þess að frumleg hugsun geti þrifist, þar sem hún á sér rætur í raunveruleikanum og verður ekki til í filabeinsturni, heldur með samskiptum. Freire talar fyrir sambandi og samskiptum kennara og nemenda, þar sem þeir hafa hlutverkaskipti. Samskiptin halda opnum möguleikanum á að kennarinn læri af nemendum þegar hann kennir, og að nemendur læri af kennaranum um leið og þeir kenna honum eitthvað nýtt. Slík samskipti gefa fólki kost á að finna nýjan flót á því sem það hefur áður greint.³⁵

Í kaflanum hefur verið farið vítt og breytt yfir hugmyndir margra sem velt hafa fyrir sér ýmsum hliðum menntunar, uppeldisfræða, lista og fagurfræða. Þar eru margir þræðir, en fyrir verkefnið *Selshaminn*, er grunnur byggður á skapandi nálgun í kennslufræði sem birtist í kenningum Freire og Fromm mikilvægur. Hugmyndir Nussbaum, um hlutverk lista og hugvísinda við auka skilning á annars konar menningu en þeirri sem viðkomandi er upprunninn í, eru í beinum tengslum við markmið verkefnisins, þar sem með því er reynt að auka slíkan skilning. Sýning Magnúsar, þar sem viðfangsefnið er verk nemenda, tengist uppsetningu leiðbeinanda á ljósmyndum þátttakenda og fagurfræðilegu ferli. Í næsta kafla geri ég grein fyrir uppbyggingu og skipulagi verkefnisins.

³⁴ Mathehu's Weblog, mulling over (research) ideas, „Biophilia- A synopsis of the concept as presented in Erich Fromm's“ *'The Heart of Man,'* sótt 20. 06. 2012 á vefslóðina, <http://mathehu.wordpress.com/2010/05/08/biophilia-a-synopsis-of-the-concept-as-presented-in-erich-fromms-the-heart-of-man/>

³⁵ Freire, *Pedagogy of the oppressed*, bls. 61.

4. VERKEFNIÐ SELSHAMURINN

Í þessum kafla lýsi ég uppbyggingu verkefnisins. Kaflinn skiptist í fjóra undirkafla:

4.0. Verkefnislýsing og aðferðafræði

4.1. Val á vettvangi og þátttakendum

4.2. Tímalína

4.3. Sýningarnar

4.0. Verkefnislýsing og aðferðafræði

Með verkefninu *Selshamnum*, var markmiðið að skoða áhrif landflutninga á einstaklinga og hlutverk menningar og lista í aðlögun og þróun sjálfsmynndar. Til að kanna áhrifin var unnin eiginleg athugun, út frá verkefni sem var skipulagt og unnið ásamt tíu konum. Þátttakendur unnu ljósmyndaverkefni, útkoman var 227 ljósmyndir sem birta myndræn gögn úr lífi og umhverfi þeirra. Tvær ljósmyndasýningar voru settar upp á öllum myndunum.

Á Borgarbókasafninu þar sem jafnframt var sýning á bókum völdum af þátttakendum og á Reykjavík Downtown Hostel. Viðburðir þar sem fóru fram umræður og spjall, voru haldnir á báðum sýningastöðunumþ og þjóðsagan *Selshamurinn* sem verkefnið dregur nafn sitt af, kom þar við sögu.

Með eiginlegri rannsóknaraðferð er reynt að fá skýra mynd af sjónarhornum þátttakenda.

Sigurlína Davíðsdóttir prfessor telur að með eiginlegum rannsóknum sé leitast við, meðal annars að ná fram skoðunum og viðhorfum tiltekins hóps með söfnun margvíslegra gagna er varða hópinn í þeim tilgangi að fá fullnægjandi svör og sjónarhorn sem flestra.³⁶

Gögn sem stuðst var við í rannsókninni voru, í fyrsta lagi spurningalistar sendir út til allra þátttakenda sem svarað var skriflega. Í öðru lagi viðtöl við þrjá þátttakendur, sem tekin voru upp og síðan unnið úr. En Sigurlína bendir á að viðtöl séu oft besta aðferdin til að kanna viðhorf afmarkaðs hóps.³⁷

Í þriðja lagi var stuðst við ljósmyndir þátttakenda, sýningar og viðburði tengda

³⁶ Sigurlína Davíðsdóttir. *Mat á skólastarfí: Handbók um matsfræði*. Hólar. Reykjavík, 2008, bls. 99.

³⁷ Sama rit, bls. 99.

þeim. Safnað var upplýsingum sem fram komu á viðburðunum og þær skráðar. Auk þess lá frammi bók fyrir athugasemdir frá gestum á sýningunum tveimur.

Ljósmyndir voru teknar á báðum viðburðum og vídeóupptaka gerð af viðburðinum á Borgarbókasafninu. Jafnframt hélt leiðbeinandi dagbók meðan á verkefninu stóð. Jafnóðum var farið yfir þau gögn sem safnað var og unnið úr þeim eftir því sem tími gafst. Í lok verkefnisins var aftur farið yfir öll gögn og þau skoðuð af meiri nákvæmni, út frá kenningalegri nálgun.

Leitað var svara sem gæfu heildarmynd af hópnum. Rannveig Traustadóttir dósent í uppeldis - og kennslufræði, skrifar að eigindlegur rannsakandi telji öll sjónarhorn jafnmikilvæg og verðug til rannsóknar. Markmiðið með eigindlegum rannsóknum sé að skynja þann veruleika sem þátttakendur upplifa. Í þeim felist leit að betri skilningi á viðfangsefninu.³⁸

Við greiningu ljósmynda var annars vegar eitt þema valið og skoðað sérstaklega, hins vegar var reynt að finna almenna heildarsýn út frá öllum myndum þátttakenda.

Verkefninu lauk með þáttöku leiðbeinanda í fjölmennigarlegri hópsýningu í Rovaniemi í Norður - Finnlandi. Þar voru fjórar ljósmyndir jafnmargra þátttakenda í verkefninu til sýnis, ásamt fjórum myndum sem leiðbeinandi tók. Að lokum var stuðst við þær ljósmyndir sem eftirmyn dir voru gerðar af, í greiningu.

Eins og Rannveig talar um er markmið eigindlegra rannsókna að skynja veruleika þátttakenda, í viðleitni til að öðlast betri skilning á viðfangsefninu. Með ljósmyndum, teknum fyrir sýninguna í Finnlandi, reyndi leiðbeinandi að setja sig í spor þátttakenda í *Selshamnum*, til að öðlast betri skilning á ljósmyndunum sem valdar voru og túlka þær með eigindlegri nálgun.

Eftir að verkefninu *Selshamurinn* lauk, voru tekin viðtöl við nokkra þátttakendur. Markmiðið með viðtölunum, var að reyna að átta sig á áhrifum þáttöku eftir á. Auk upplýsinganna sem taldar eru hér að framan, var stuðst við sýninguna í Finnlandi og þessi lokaviðtöl við þátttakendur sem gögn í úrvinnslu verkefnisins.

Með því að vinna verkefni sem er margлага vonast rannsakandi til að fá betri heildarmynd í niðurstöður.

³⁸ Rannveig Traustadóttir, „Eigindlegar rannsóknaraðferðir”, sótt 11. júlí, 2012 á vefsíðina, www.hi.is/~rannvt/ER1/1pc.ppt

4.1. Val á vettvangi og þáttakendum

Borgarbókasafnið var valið sem vettvangur fyrir verkefnið. Mig langaði að vinna verkefnið innan almenningsbókasafns, því að það byggir brú milli opinbers rýmis (almenningsbókasafnsins) og persónulegs rýmis (heimilisins).

Almenningsbókasafnið er lýðræðisleg stofnun, opin öllum. Það flokkar og miðlar alls kyns upplýsingum, bókmenntum og afþreyingarefni og býður upp á friðsamlegan stað til lestrar og náms. Hvort sem námið tengist menntastofnunum eða sjálfsnámi.

Haft var samband við Borgarbókasafnið og leitað hópa innan þess, sem mögulegt væri að vinna verkefnið með. Ég frétti þá af *Söguhring kvenna*, samstarfsverkefni bókasafnsins og Samtaka kvenna af erlendum uppruna og fannst spennandi að vinna með hópnum. *Söguhringur kvenna* hefur verið starfandi frá nóvember 2008, fundir eru haldnir fyrsta sunnudag hvers mánaðar frá september til júní, í aðalsafni Borgarbókasafnsins. Á bilinu 15- 30 konur mæta í hvert skipti, oft með börnum sínum, en konurnar eru allsstaðar að úr heiminum. Söguhringurinn er opinn öllum konum.³⁹ Hér fylgir skilgreining á helstu markmiðum *Söguhringsins*:

Söguhringur kvenna er samstarfsverkefni bókasafnsins og Samtaka kvenna af erlendum uppruna og er markmið hans að skapa vettvang þar sem konur skiptast á sögum, persónulegum eða bókmenntalegum. Hann er ætlaður konum sem hafa áhuga á frjálslegri samveru sem byggir meðal annars á því að konur deila menningarlegum bakgrunni sínum með öðrum.

Í söguhringnum gefst konum af erlendum uppruna einnig tækifæri til að tjá sig á íslensku, æfa tungumálið og fræðast um íslenska menningu, bókmenntir og siði.⁴⁰

Þar sem ég var sjálf búsett í landi sem ekki var upprunaland mitt í tuttugu ár, myndaði sú reynsla sjálfkrafa tengsl við þáttakendur í verkefninu.

Þáttakendur voru tíu konur, þær eru á aldrinum níu til sjötíuogfimm ára. Allar konurnar eru innflytjendur frá öðrum löndum, eða konur sem hafa dvalið hérlandis um tíma. Dvalartími þeirra hérlandis er frá tveimur mánuðum, upp í

³⁹ Próunarsjóður innflytjendamála, Verkefni/rannsókn: „Söguhringur kvenna”, sótt 28.03. á vefsíðina, <http://www.uwestfjords.is/skraarsafn/skra/512/>

⁴⁰ Heimasíða Borgarbókasafns Reykjavíkur, „Söguhringur kvenna”, Borgarbókasafnið 2012, sótt 28.03. 2012 á vefsíðina,
http://borgarbokasafn.is/desktopdefault.aspx/tabid-3374/5430_read-12923/

fjörutíu ár. Óskað var eftir sjálfbóðaliðum úr *Söguhringnum* sem hefðu tíma og áhuga, með þeim formerkjum að fyrstur kemur fyrstur fær. Hámarksfjöldi þátttakenda í verkefninu var tólf og tíu óskuðu eftir þátttöku, sem var mjög góð stærð á hóp. Fjöldi þátttakenda takmarkaðist annars vegar af kostnaði við kaup á einnota myndavélum og framköllun. Hins vegar af tímaramma verkefnisins og vinnunni sem færi í að halda utan um hópinn og vinna úr upplýsingum. Allir þátttakendur utan eins, voru fullorðnir, en mæðgur óskuðu eftir að taka þátt í verkefninu og því var einn þátttakandi barn. Þátttakendur eru ekki nafngreindir og upprunalönd þeirra koma hvergi fram í ritgerðinni. Notaðir eru upphafsstafir til glöggvunar í greiningarkafla og fylgiskjölum, þeir hafa engin tengsl við raunveruleg nöfn þátttakenda.

Allir þátttakendur fengu sendar upplýsingar bæði á íslensku og ensku. Mikill tími fór í tölvupóstsamskipti, í að svara spurningum og vafaatriðum sem upp komu. Þátttakendur völdu undantekningarálaust að fá upplýsingar á ensku og svöruðu sömuleiðis á ensku. Samskipti við þá gengu mjög vel. Samskipti við bókasafnið og *Söguhringinn* fóru líka að mestu fram með tölvupósti. Í sumum tilfellum var erfitt að koma upplýsingum áleiðis innan safnsins. Það kom í ljós þegar sýningin var komin upp og ég, leiðbeinandi, frétti frá fólki sem ætlaði að skoða hana að húsvörður bókasafnsins kannaðist ekki við sýninguna.

Fyrir misskilning tókst ekki að hafa kynningu á þeim fundi *Söguhringsins* sem gert var ráð fyrir og því nauðsynlegt að skipuleggja viðburðinn annan dag. Ég áttaði mig á því eftirá, að þó ég hefði verið mjög virk í samskiptum við þátttakendur, hafði ég ekki fylgt eftir samskiptum við tengiliði innan *Söguhringsins* og bókasafnsins af sama krafti. Þegar ég hugsaði málið sýndist mér þó að helsta ástæðan fyrir að upplýsingar komust ekki til skila væri stærð vinnustaðarins og tíð skipti starfsfólks á starfsstöðvum, auk þess sem störf eru unnin á vöktum.

Söguhringurinn er aðeins einn hópur innan stórs kerfis, og hittist bara einu sinni í mánuði svo erfitt var að vinna verkefnið með þeim hraða sem tímarammi krafðist. Þátttaka bauð upp á þann möguleik að konurnar kynntust landi og þjóð örlítið betur og fengju tækifæri til að kynna sjálfar sig og uppruna sinn á opinberum vettvangi. Ef við skoðum hugmyndir Nussbaum og Freire, um mikilvægi gagnrýnnar hugsunar, við að auka skilning milli ólíkra þjóðfélagshópa

og styrkja lýðræði með námi, virðist, sem verkefnið *Selshamurinn*, þó það sé unnið af fámennum hópi og sé lágstemmt, sé óhjákvæmilega skref í átt til þjóðfélagsþáttöku, með sýningu á opinberum stað.

Í verkefninu gætir mannlegrar fjölbreytni, konurnar tú sem tóku þátt, koma frá níu mismunandi þjóðlöndum og fjórum heimsálfum. Starfssvið þeirra eru ólík og eins ástæðurnar sem urðu til þess að þær fluttu til landsins.

Hér er birt tímalína til glöggunar á uppbyggingu verkefnisins, sem var unnið á tímabilinu 5. febrúar - 20. júlí 2012. Formlega átti verkefnið að standa til 18. mars, en vatt upp á sig. Sýning í Reykjavík Downtown Hostel bættist við og sumar af ljósmyndum þátttakenda urðu hluti af öðru ljósmyndaverkefni, sem var sýnt í Finnlandi. Loks voru viðbótarviðtöl tekín við nokkra þátttakendur í júlímánuði.

4.2. Tímalína, meginatriði túlkuð

Viðtöl tekín
11. 02.- 25. 02.

Fyrsti fundur m.			
Sögu hrинг	Sýning Borgarb. safn	Sýning R. Downtown	Sýning í Rovaniemi
5. 02.	1. 03 -18. 03.	20. 04.- 27. 04	27.05. -20.06.

XX
XX
XX
XX
XXXXXXXXfebruarXXXXXXXXmarsXXXXXXXXaprilXXXXXXXXmaíXXXXXXXXjúnXXXXXXXX
XX
XX
XX
XX

06. 02. – 19. 02	17. 03.	20. 04.
Ljósmyndir teknar	Viðb.Borgarb. safn	Viðb. R. Downtown

19. 02	
Spurningalistum	
skilað	

Tímalína, tæmandi

Tímalínan sýnir hvernig verkefnið var skipulagt og tímann sem var áætlaður í hvern lið. Það sem er *skáletrað* er það sem ekki stóðst tímaáætlun og eins það sem bættist við en var ekki fyrirhugað í upphafi.

- 5. febrúar. Söguhringur kvenna hittist á Kaffi Haiti. Leiðbeinandi heldur óformlega kynningu á verkefni. Tíu þáttakendur gefa kost á sér, þeim eru afhentar einnota myndavélar og nöfn og netföng skráð.
- 6. febrúar. Öllum þáttakendum er sendur tölvupóstur með nánari leiðbeiningum, spurningalistu og myndefnisflokkum.
- 11.- 25. febrúar. Þrjú viðtöl eru tekin við þáttakendur og þau greind. *Tekur lengri tíma en áætlað var.*
- 12. – 19. febrúar, Þáttakendur skila myndavélunum í afgreiðslu bókasafnsins, myndir eru framkallaðar. Þáttakendur senda svör við spurningalistum.
- 24. – 25. febrúar, ég hitti þáttakendur sem hafa tök á að koma í bókasafnið og við skoðum myndirnar saman. Við veljum bækur úr safninu í bókaskáp. Þeir sem vilja koma með bækur að heiman gera það. Ljósmyndum er raðað á vegg. Allar myndir þáttakenda eru sýndar, nema þær sem nokkrir þáttakendur sem mæta á bókasafnið þessa helgi fjarlægja. Leiðbeinandi velur semsagt ekki myndir. *Upphenging tekur lengri tíma en áætlað var*
- 1. -18. mars 2012 Sýning á ljósmynda/bókaverkefninu stendur yfir í Borgarbókasafninu, Grófarhúsi.
- 4. mars. Fundur er áætlaður í Söguhring kvenna. Skoða á sýningu og umræður eiga að fara fram um verkefnið. *Fundinum er frestað, þar sem dagskrá Söguhringsins er fullbókuð.*

- 17. mars. *Þar sem ekki var nægur tími á fundinum 4. mars, skoðum við nú endanlega útkomu verkefnisins saman og ræðum verkefnið á bókasafninu. Jafnframt er þjóðsasagan Selshamurinn lesin, á íslensku og ensku. Ég þakka þátttakendum og útskýri lestur sögunnar. Í lokin gæðum við okkur á veitingum og spjöllum saman.*
- 18.-19. mars. Sýningin er tekin niður og gengið frá bókum og ljósmyndum.
- 20.- 27. apríl. *Önnur sýning er haldin á ljósmyndunum. Auk umræðna um aðlögun og hvernig er að vera útlendingur á Íslandi í Reykjavík Downtown Hostel á Vesturgötu 17, 101 Reykjavík. Þessi viðburður er ekki með á upprunalega planinu, en bætist við vegna áhuga eins þátttakanda. Þátttakandinn sem á frumkvæði að sýningunni, sér alfarið um skipulag á umræðum og að mestu um kynningu viðburðarins. Þar sem mér finnst sá áhugi ríma vel við hugmyndir Paulos Freire um hlutverkaskipti kennara og nemanda, eða í þessu tilfelli leiðbeinanda og þátttakanda finnst mér mikilvægt að fylgja hugmyndinni eftir.*
- 27. apríl. *Sýningin er ljósmynduð og tekin niður. Fjórar ljósmyndir eftir jafnmarga þátttakendur eru valdar og leyfi þeirra fengið til að taka hermimyndir eftir þeim og sýna bæði hermimyndirnar og upprunalegu myndirnir á fjölmennigarlegri ljósmyndasýningu í Rovaniemi í Finnlandi.*
- 19. maí. *Viðtal tekið við þátttakanda sem sá um skipulag viðburðar í Reykjavík Downtown Hostel.*
- 27. maí -20. júní. *Opnun sýningarinnar Hjartfólgíð mér/Sincerely mine í Rovaniemi. Sýningin stóð til 20. júní.*
- 20. Júlí. *Stutt viðtöl voru tekin við nokkra þátttakendur eftir að verkefninu lauk formlega, til glöggvunar á nokkrum atriðum og áhrifum verkefnisins tæpum þremur mánuðum eftir seinni sýninguna, í Reykjavík Downtown Hostel.*

4.3. Sýningarnar

„Þú setur alheimslegt viðfangsefni inn í mjög staðbundið rými.”⁴¹

1. Ljósmynd frá sýningu á Borgarbókasafninu, bókahilla fremst í mynd, ljósmyndir í baksýn.

Fyrsta sýningin var haldin í Borgarbókasafninu -Aðalsafni dagana 1. – 18. mars.

Önnur sýningin, *Selshamurinn*, í Reykjavík Downtown Hostel, dagana 20. - 27. apríl.

Þriðja sýningin, *Hjartfólgis mér*, í Rovaniemi, Finnlandi dagana 27. maí – 20. júní.

Sýning í Borgarbókasafninu. Á sýningunni voru ljósmyndirnar og bókasafnshilla fyrir bókasýningu staðsettar nærri afgreiðsluborði útlánsbóka á jarðhæð bókasafnsins. Eins og kemur fram hér að framan var ákveðið myndefni lagt fyrir sem útgangspunktur, en mismunandi hversu nákvæmlega þáttkendur fóru eftir því.

Ljósmyndir hvers þáttakanda fylgdu láréttri línu en efnisflokkum var raðað lóðrétt. Tvær undantekningar voru á þessarri reglu, þar sem myndum þáttakenda var komið fyrir á vegg til hliðar og lesnar sem heild, þetta var gert

⁴¹ Um sýninguna í Reykjavík Downtown Hostel, munningar heimildir: Guðbjörg H. Leaman, þáttakendur í verkefninu *Selshamurinn*, 11.-25. febrúar, 17. mars - 19. maí, 2012.

vegna plássleysis í öðru tilvikinu, og í hinu vegna þess að myndir þáttakanda fylgdu ekki fyrirmælum leiðbeinanda. Ljósmyndirnar eru í hefðbundinni stærð, eins og myndir sem algengastar eru í ljósmyndaalbúnum, sírka 10 x 15 sm.

Á sýningunni á Borgarbókasafninu komu sumir þáttakendur og leiðbeinandi með bækur heiman að frá sér og völdu jafnframt bækur úr safninu á hilluna. Hugmyndin var að bækur úr persónulegum bókasöfnum blönduðust við bækur úr opinberu bókasafni. Persónulegar bækur voru, gestir á bókasafninu og bókasafnsbækur settar í nýtt samhengi, fyrir utan hefðbundna flokkun, birtust í nýju ljósi. Venjulega yfirgefa bækurnar bókasafnið og koma í heimsókn inn á heimilið, þar sem þær eru í bland við persónuleg bókasöfn Hér birtist viðsnúningur þeirrar hefðar með aðstoð kvenna úr *Söguhringnum*.

Markmið verkefnisins var að þær bækur sem valdar yrðu endurspegluðu á einhvern hátt upprunalönd þáttakenda og menningu þeirra, persónuleg áhugamál, eða annað sem þeir hefðu ástríðu á. Þær konur sem höfðu áhuga á því, völdu bækur í hilluna ásamt leiðbeinanda. Þar sem þátttaka var frjáls og aðeins um þriðjungur þáttakenda og leiðbeinandi tóku þátt, var bókaverkefnið, þrátt fyrir stórt hlutverk á fyrstu sýningunni, ekki marktækt sem greiningartæki.

Í upphafi höfðu bækur meira gildi innan verkefnisins en ljósmyndir. Þegar á leið yfirtóku ljósmyndirnar sem miðlunartæki og rannsóknargögn, en bækurnar féllu í skuggann. Í þessu tilfelli hentuðu ljósmyndirnar einfaldlega betur. Til að fá betri mynd af bókasýningunni er hægt að skoða bókaval í viðauka bls. 76 -77.

Bókahillan stóð til hliðar við ljósmyndirnar og í rýminu var lítill sófi og borð þar sem hægt var að tylla sér. Gestum bókasafnsins var boðið að skoða bækurnar á staðnum, en gátu hvorki fengið þær lánaðar, né farið með þær á aðra staði á bókasafninu. Uppsetning sýningar, tók lengri tíma en ráðgert var, en útkoman var ánægjuleg.

Viðbrögð við sýningunni á meðan uppsetning hennar stóð yfir voru ekki mikil, hvorki frá hendi starfsfólks né gestum, þó voru nokkrar undantekningar á því. Nokkrir gestir tóku sér bók í hönd, á frekar tilviljanakenndan hátt og höfðu áhuga á að lesa þær, eða fá að láni. Einn gestur hafði mikinn áhuga á bók sem var til sýnis, fannst hún áhugaverð og hefði gjarnan viljað fá hana lánaða. Hann hafði þó ekki áttað sig á að bókin væri hluti af sýningu. Þar sem sýningin var staðsett

þar sem mest var að gera við afgreiðslu útlánsbóka, þýddi það að fleiri áttu leið um rýmið en ella hefði verið, en jafnframt að rýmin runnu dálítið saman og þar sem fólk var ýmist að koma eða fara, gáfu fæstir sér tíma til að staldra við.

Viðburðurinn sem haldinn var á Borgarbókasafninu var frábært tækifæri til að kynnast konunum í *Söguhringnum* betur og ná að ræða við þær. Við skoðuðum myndirnar og bækurnar saman og spjölluðum um þær. Þjóðsagan um *Selshaminn* var lesin á íslensku og ensku á viðburðinum og þátttakandi var annar lesari sögunnar. Mér fannst mikilvægt að miðla sögunni, sérstaklega með hliðsjón af hlutverki *Söguhrings kvenna* við að miðla íslenskri menningu til aðfluttra kvenna. Hér er sagan í styttri útgáfu:

Selshamurinn

Bóni og fiskimaður, finnur dag nokkurn selsham sem hann felur, seinna um daginn snýr hann aftur og rekst á nakta, unga konu, grátandi, á þeim stað sem hann fann haminn. Hún er eigandi hamsins og á sér nú ekki afturkomu auðið í hafið. Bóni tekur konuna með sér heim og með tíð og tíma giftast þau og eiga saman sjö börn. Dag einn, þegar maðurinn er í burtu finnur konan haminn læstan oní kistu, klæðir sig í hann og kveður:

"Mér er um og ó,
ég á sjö börn í sjó
og sjö börn á landi."

Um leið steypir hún sér í sjóinn. Harmþrunginn eiginmaður hennar er eindæma fiskinn og heppinn uppfrá hvarfi konunnar. Oft sést selur sveimandi kringum skip hans og eins og tár renni úr augum hans. Menn tóku eftir að þegar börn hjónanna gengu með sjávarströndinni, synti selur nálægt í sjónum, og kastaði til barnanna marglitum fiskum og fallegum skeljum. En aldrei kom móðirin aftur á land.⁴²

Þegar ég velti fyrir mér viðfangsefni sögunnar finnst mér vel mega lesa hana út frá hugmyndinni um hvernig ólíkir menningarheimar mætast. Íslenski bóndinn býr á landi, en rær út á sjó til að sækja björg í bú. Selkonan á heimkynni í sjónum, en getur haldið mannlegu formi þegar hún glatar selshamnum. Hún getur lifað á þurru landi, og þrátt fyrir brögðin sem tilvonandi eiginmaður hennar beitir, fer allt vel milli þeirra. Þar til hún eygir möguleika á að snúa aftur til þess lífs sem hún hefur yfirgefið í hafinu. Hún velur þennan kost og hverfur alfarin í hafið, en tekst þó að hafa auga með fjölskyldu sinni á landi og færir henni gjafir úr sjónum.

⁴² Þjóðsagan „Selshamurinn”, Netútgáfan - apríl 1997, sótt 28.03. 2012 á vefsloðina <http://www.snerpa.is/net/thjod/selur.htm>

Sagan er sorgleg, en í henni er líka mikil ást. Selkonan færir börnum sínum gjafir og svamlar kringum sorgmæddan eiginmanninn, sem rær út á haf til að vera nálægt henni. Það er umhyggja í viðleitni selkonunnar til að sinna þeim sem hún skildi við og hafa auga með þeim.

Sagan fær mig til að velta fyrir mér spurningu sem ég hef ótal oft verið spurð, bæði þegar ég bjó á Englandi í tuttugu ár og eins eftir að ég flutti aftur til Íslands: Saknarðu ekki Íslands/Englands? Svarið er alltaf jú, *það er alltaf eitthvað sem maður saknar*. En, ef ég hefði ekki búið á tveimur stöðum, þá hefði ég ekki kynnst því sem ég sakna. Sem endurspeglar orð Tuans um að ef hann hefði aldrei yfirgefið heimaslöðirnar, hefði hann aldrei uppgötvað eyðimörkina, sem hann heillast af. Annað sem ég velti fyrir mér er það ríkidæmi sem mögulega fellur í skaut barna sem kynnast náið fleiri en einum menningarheimi. Selkonan færir á land fallegar lífverur, skeljar og steina, ekki bara mat á borðið. Þetta eru forvitnilegir og fallegir furðuhlutir og þá er hægt að skoða sem birtingarmynd menningar og lista. Með því að færa á land fagrar skeljar og litríka fiska úr iðrum sjávar, gefur selkonan börnum sínum innsýn í heim sem annars myndi hugsanlega vera þeim lokaður.

ENN getum við velt fyrir okkur orðum Tuans um hvernig það að ferðast og kynnast áður ókunnum landsvæðum og menningu getur kennt okkur eitthvað um okkur sjálf sem við hefðum hugsanlega ekki kynnst annars.

2. Ljósmynd frá Reykjavík Downtown Hostel.

Sýningin í Reykjavík Downtown Hostel. Þegar ég tók viðtöl við þrjá þáttakendur í verkefninu, stakk einn viðmælandinn upp á að sett yrði upp önnur sýning í rými sem tengdist honum. Mér fannst hugmyndin frábær, það var ánægjulegt að frumkvæðið kæmi frá þáttakandanum sjálfum, og eins að verkefnið þróaðist í áttir sem ég hafði ekki gert ráð fyrir. Hugmyndin hvatti til lífræns og skapandi ferlis og að ég afsalaði stjórninni af höndum sjálfrar míni, í anda Freire.

Ég skoðaði sýningarrýmið sem stóð til boða fyrir seinni sýninguna. Það er stutt frá hafinu, í Reykjavík Downtown Hostel við Vesturgötu. Mér fannst áhugaverðasta rýmið sem stóð til boða hafa sterka tengingu við sveitabæ. Það var ekki fyrirsjáanlegt að þjóðsagan *Selshamurinn* léki jafn stórt hlutverk og hún að lokum gerði, en ég ákvað að vinna áfram með söguna, þar sem mér fannst rýmið, staðsetningin og verkefnið kalla á þá tengingu.

Á seinni sýningunni voru engar bækur, þjóðsagan *Selshamurinn* var aftur á móti hluti af sýningunni, í formi útprentaðs texta á íslensku og ensku og upplýsinga um hvernig hún tengdist verkefninu. Yfirbragð myndanna í Reykjavík Downtown Hostel gjörbreyttist og þeir þáttakendur sem mættu á viðburðinn og sýninguna voru allir sammála um að myndirnar tækju sig mun betur út í þessu örsmáa rými. Myndirnar fengu á sig persónulegri blæ og í smæð rýmisins, sem færði áhorfandann nær myndunum, virkuðu þær stærri. Sýningin varð mun hlýlegri en sú sem haldin var í Borgarbókasafninu. Sagan um *Selshaminn* bætti nýrri vídd við verkefnið, enda rýmið valið markvisst út frá henni. Rýmið, sem er í risi, minnti á svefnherbergi á gamaldags sveitabæjum, sem oft voru undir súð, þar er lágt til lofts og brattur stigi upp. Myndirnar voru hengdar beint á hallandi loftið, í tveimur samliggjandi herbergjum sitt hvorum megin við stigann. Ég tel að það hafi verið sýningarrýmið, samskiptin við þáttakendur, staða þeirra sem aðkomufólks og eigin upplifun af búsetu erlendis sem olli því að þjóðsagan óx saman við myndirnar og rýmið.

Um tuttugu manns mættu á viðburð sem haldinn var í tengslum við sýninguna. Það var passlegur fjöldi fyrir rýmið. Ég hengdi upp sýninguna og kynnti verkefnið á viðburðinum, en að öðru leyti var allt skipulag í höndum þess

þátttakanda í verkefninu sem átti hugmyndina að sýningunni og viðburðinum. Stjórn umræðna var í hans höndum, en ég óskaði eftir að hann sæi um þennan hluta, í anda hugmyndafræði Freire um hlutverkaskipti leiðbeinanda og þátttakenda. Það var kraftur í umræðunum og greinilega margir sem höfðu þörf fyrir að tala. Einn þátttakandi tjáði sig um sum myndefni sín og sagði okkur sögur og aðrir þátttakendur sem viðstaddir voru tóku þátt í umræðunum.

Samskiptin sem áttu sér stað komu upp í hugann þegar ég las bók Sigrúnar Sigurðardóttur menningarfræðings, sem talar um fyrirlestur sem hún hélt í Slóvakíu. Þar sýndi hún ljósmyndir sem vöktu mikinn áhuga viðstaddra og eftir fyrirlesturinn spunnust um þær líflegar umræður. „Augnablikið sem ég upplifði með áheyrendum var díalektískt”, segir Sigrún. ⁴³ Bein mannleg samskipti þar sem fram komu ólíkar hugmyndir áttu sér þar stað. Ég held að upplifun mína á seinni viðburðinum hafi verið eitthvað svipuð, ýmsum viðstöddum lá mikið á hjarta, voru gagnrýnir á margt í íslensku þjóðfélagi og leituðu svara og skýringa á því sín á milli. Andrúmsloftið varmátulega óformlegt til að fólk sæti og spjallaði, eftir að formlegum umræðum lauk. Í þessu tilviki fannst mér sem nám í gegnum frásagnir, skoðanaskipti og samskipti ætti sér stað. Eitthvað í líkingu við það sem Freire talar um sem „samskiptanám,” (e. dialogical method of teaching).

3. Frá sýningunni *Hjartfólgíð mér*, í Muotoiluhuone, Ainonkatu 1, Rovaniemi, Finlandi.

Sýning í Finnlandi, Sýningin *Hjartfólgíð mér/Sincerely mine* í Finnlandi var hluti af námskeiðinu *Cultural Sustainability and Photography*. Námskeiðið var haldið á

⁴³ Sigrún Sigurðardóttir, *Afturgöngur og afskipti af sannleikanum*, bls.134.

Íslandi og í Finnlandi, á vegum L.H.Í. og University of Lapland. Viðfangsefni þess var menningartengd sjálfbærni og ljósmynda - minningasmiðja/ Photo-related memory work. Kennarar voru Outi Ylitapio-Mäntylä, Mari Mäkiranta og Ásthildur Björg Jónsdóttir. Námskeiðinu lauk með fjölmennigarlegri ljósmyndasýningu allra nemendanna, sem haldin var í Rovaniemi í Norður - Finnlandi. Nemendur voru fjórtán og komu víðsvegar að.

Markmiðið með námskeiðinu og sýningunni var að dýpka skilning á menningarlegri sjálfbærni, með sjálfsskoðun. Með því að skoða fortíðina gegnum minningar skiljum við betur hvað er okkur mikilvægt og eigm auðveldara með að taka ákvarðanir um hvernig við viljum móta framtíðina.⁴⁴

Á sýninguna valdi ég fjórar myndir jafnmargra þáttakenda úr verkefninu *Selshamnum*, og gerði eftirmyn dir, með það í huga að skapa nýjar minningar út frá minningum annarra.

Hægt er að líta svo á að einn þáttur menningarlegrar sjálfbærni, sé að endurnýta hugmyndir og skoðanir eða viðhorf annarra og vinna með þau á nýjan hátt og hugsanlega að öðlast með því nýjan skilning. Þetta hef ég reynt að gera með verkefninu. Myndirnar sem ég valdi voru teknar á aðgengilegum stöðum og ég tók eftirmyn dir, verkefni mitt hlaut titilinn *Hermikráka*. Myndir þáttakendanna voru sýndar, með þeirra samþykki, ásamt eftirmundunum. Þannig urðu ljósmyndir þeirra grunnur og hluti af ljósmyndaverkefni unnu af leiðbeinanda, sem reyndi að setja sig í spor þáttakenda í *Selshamnum* og túlka myndefni þeirra með eigindlegri aðferð.

Til að skoða ljósmyndamiðilinn aðeins betur verður í næsta kafla fjallað um nokkur atríði úr sögu ljósmyndunar og áhrif ljósmynda, útfrá skrifum mexíkóska rithöfundarins Octavio Paz. Auk skýringa Sigrúnar Sigurðardóttur á greiningaraðferðum Roland Barthes.

⁴⁴ *cirrusculturalsustainability*, „Sincerely Mine/Hjartfólgíð mér”, sótt 4. 7. 2012 á vefslóðina, <http://cirrusculturalsustainability.net/index.php?/exhibitions/sincerely-mine/>

5. UM LJÓSMYNDIR

Ljóðskáldið og ritgerðasmiðurinn Octavio Paz fæddist í Mexíkó árið 1914. Paz skrifaði ritgerðir og orti ljóð meðal annars um myndlist, mexíkóska menningu, mannfræði og trúmál. Ungur dvaldi hann ásamt foreldrum sínum, í útlegð í Bandaríkjunum, en seinna á ævinni varð hann sendiherra Mexíkó á Indlandi. Paz hlaut Nóbelsverðlaun í bókmenntum árið 1990. Hann lést árið 1998.⁴⁵

Í ritgerðinni *The Instant and Revelations* frá árinu 1982, skrifar Octavio Paz um hlutverk og stöðu ljósmyndarinnar.⁴⁶ Hann vitnar í orð franska skáldsins Baudelaire frá 1859, um sýningu franska Salonsins (listsýningar fagurlista - Akademíunnar í París), þar sem Baudelaire krafðist þess að ljósmyndun væri í þjónustuhlutverki við listir og vísindi. Hlutverk hennar ætti að svipa til prentverks sem ekki tranaði sér fram innan skáldskaparins. Paz skrifar, „skáldið gleymdi að á bakvið myndavélarlinsuna er mannvera: næmi og ímyndunarafl. Sjónarhorn.”⁴⁷ Eftir meira en aldar vafa um gildi ljósmyndarinnar sem listmiðils, stendur hún í sömu sporum, ekki sem lélegur staðgengill málverksins, heldur sem listmiðill, fæddur úr sömu hefð. Með upfinningu ljósmyndarinnar var þróun perspektívs endurreisnartímans fullkomnað. Eins og perspektív fyrri alda er ljósmyndun afkvæmi sameiningar vísinda og málverks.⁴⁸ Með því að framkalla perspektív vélrænt án milligöngu listamannsins fól ljósmyndun í sér síbreytileg sjónarhorn. Mest kom á óvart að sigur huglægninnar vannst með vélrænni framkvæmd og að sú framkvæmd framkallaði sýnilega heiminn af mestri trúmannsku. Í ljósmynd á sér stað samruni hlutlægni og huglægni.⁴⁹

„Ljósmyndalinsan er kraftmikil framlenging augans, og þó er það sem framkólluð filman sýnir, nokkuð sem auganu tókst ekki að sjá, eða gat ekki haldið minningunni um. Myndavélin er samtímis, augað sem horfir, minningin sem varðveitir og ímyndunaraflíð sem semur.”⁵⁰

⁴⁵ „Octavio Paz”, í *Wikipedia, the free encyclopedia*, sótt 25.07. 2012 á vefslóðina, http://en.wikipedia.org/wiki/Octavio_Paz

⁴⁶ Paz, Octavio, *Essays on Mexican Art*, Helen Lane þýddi, Harcourt Brace & Company, Orlando, Florida. 1993, bls. 270.

⁴⁷ “the poet forgot that behind the camera lens is a man: a sensitivity and a power of imagination. A point of view.” Sama rit, bls. 267.

⁴⁸ Sama rit, bls. 268.

⁴⁹ Sama rit, bls. 269.

⁵⁰ “The camera lens is a powerful extension of the eye, but nonetheless, what the photograph shows us, once the film is developed, is something that the eye failed to see or that it was unable to retain the memory of. The camera is, at one and the same time, the eye that takes a look, the

Sem háskólanemi skoðaði Paz ljósmyndir samlanda síns, ljósmyndarans Manuels Alvarez Bravo. Myndirnar voru af hversdagslegum hlutum, fáein lauf, ör í trjástofni, fellingsar í gluggatjöldum. Paz uppgötvaði að í laufblöðunum þekkti hann plöntuna af stétt foreldra sinna, í trjástofninum askinn í garði foreldra sinna og gluggatjöldin kannaðist hann við úr vinnuherbergi kennara síns. Myndirnar gáfu í skyn aðra raunheima - án þess að sýna þá kölluðu þær fram aðrar myndir.⁵¹

Sigrún Sigurðardóttir fjallar um svipað efni þar sem hún skrifar um hvernig persónuleg reynsla og upplifun hafi óhjákvæmilega áhrif á þann skilning sem fólk leggur í ljósmyndir. Hún skrifar að raunveruleikinn verði til í samspili heimsins, skynjunar okkar, reynslu og aðferða við að henda reiður á þeirri reynslu. Skilningurinn sem við leggjum í hverja staka ljósmynd, hljóti að mótað af eigin reynslu og skynjun, ekki síður en vitsmunalegum aðferðum sem við beitum við að skilja þær og túlka.⁵²

Sigrún fjallar um greiningaraðferðir franska heimspekingsins og gagnrýnandans Roland Barthes, í bók sinni *Afturgöngur og afskipti af veruleikanum* og skilgreiningu hans á „punctum” áhrifum ljósmyndarinnar; Sumar myndir segja einfaldlega bing, en aðrar ekki. Barthes áttar sig á að ákveðnar ljósmyndir tala til hans án þess að klæðast búningi tungumálsins. Þær vekja margslungnari tilfinningar en orðin sem hann hefur til að lýsa þeim tilfinningum og gera honum kleift að upplifa veruleikann án þess að nota tungumálið sem millilið.⁵³ „Punctum”- áhrif ljósmynda geta þó breyst við endurtekna skoðun, eins og kemur fram í ritgerð ameríkska rithöfundarins Susan Sontag, Hellir Platons, þar sem Sontag talar um að endurtekin skoðun slævi áhrifin og að þess meira magn skelfilegra mynda fólk sjái, þess ónæmara verði það.⁵⁴ Á meðan „punctum”- áhrif ljósmynda vitna oft um eitthvað sem kemur okkur á óvart og stundum það sem sjokkerar eða fær okkur til að endurskoða

memory that preserves, and the imagination that composes.”(þýð. G.H.Leaman), Sama rit, bls. 270.

⁵¹ Sama rit, bls. 271.

⁵² Sigrún Sigurðardóttir, *Afturgöngur og afskipti af sannleikanum*, bls.56.

⁵³ Sigrún Sigurðardóttir, *Afturgöngur og afskipti af sannleikanum*, bls. 64.

⁵⁴ Sontag, Susan, *Að sjá meira*, ritstjóri: Hjálmar Sveinsson, ReykjavíkurAkademían, Reykjavík, 2005, bls. 53.

fyrri viðhorf, virka „studium”- áhrif ljósmynda þannig að þau bæta við fyrri reynslu og vitneskju, án þess að breyta viðhorfum okkar og staðfesta þar með þann veruleika sem þær eru heimild um.⁵⁵

Í greiningarkafla ljósmynda, síðar í ritgerðinni, styðst ég að einhverju leyti við „studium”- og „punktum”- áhrif ljósmynda. Í næsta kafla sem er inngangur að greiningu, verður tæpt á áhrifum fullorðinsfræðslu og óhefðbundinna leiða til menntunnar.

6. GREINING GAGNA

Eins og bæði Tuan og Freire undirstrika, er mikilvægt að hafa rætur til að geta vaxið, lært og aðlagast, þetta er haft að leiðarljósi bæði varðandi val á myndefni og við samningu spurningalista, þ.e. að tengja saman uppruna og samtíma/núverandi reynslu.

Sigrún Jóhannesdóttir, sérfræðingur í fullorðinsfræðslu, fjallar um það í grein sinni, *Ný viðhorf um nám og menntun fullorðinna*, að í kjölfar aukinnar tækni og alþjóðlegrar samvinnu, sé orðið ljósara en fyrr hversu mikilvægar fjölpættar menntunarleiðir og úrræði eru. Það séu ekki bara einstaklingar sem hafi ávinning af breyttum viðhorfum, heldur allt samfélagið og þar með hafi menntun afgerandi áhrif á þjóðarhag.⁵⁶

Annað sem Sigrún talaði um á námskeiði sem ég sótti í fullorðinsfræðslu í LHÍ vorið 2011, var að innri hvati væri að verki þegar fullorðnir einstaklingar sækjast eftir þátttöku í menntun eða fræðslu. Áhugi kvennanna úr *Söguhringnum* á þátttöku virðist styðja þessa skoðun. Verkefnið er ekki undir hatti hefðbundins náms, og gæti því hugsanlega bætt einhverju nýju í flóruna, verið liður í fjölpættri menntun og samfélagslegri þátttöku.

Í verkefninu *Selshamnum* er ég í hlutverki verkefnisstjóra og leiðbeinanda, sem skapar aðstæður fyrir þátttakendur til að tjá sig um ýmis málefni sem þeir

⁵⁵ Sigrún Sigurðardóttir, *Afturgöngur og afskipti af sannleikanum*, bls.69.

⁵⁶ Sigrún Jóhannesdóttir, „Ný viðhorf um nám og menntun fullorðinna”, Fræðslumiðstöð atvinnulífsins, *Gátt – Ársrit - 2010*, sótt 12.05. 2012 á vefslóðina, http://www.frae.is/files/Gátt_2010_web_077-079_1017941789.pdf

eru í aðstöðu til og ég leita svara við, áhrifum menningar, lista og landflutninga á þróun sjálfsmyndar.

Ég ljái þáttakendum verkfæri í formi einnota myndavéla, leiðbeininga um myndefni sem ég óska eftir að komi fram, umræðuvettvang og sýningaraðstöðu. Allir þessir þættir stuðla saman að listrænu verkefni, sem sett er fram á opinberum vettvangi og hefur þar með möguleika á að auka skilning meðal fólks.

Nussbaum skrifar, að til að verða heimsborgari, þurfi að hafa þekkingu á sögu og félagslegum aðstæðum. Það nægi þó ekki, líka þurfi skilning og hæfni til að þróa með sér skilningsríkt ímyndunarafl, sem sé nauðsynlegt til að átta sig á öðru fólk. Að við lítum ekki á þá sem koma annars staðar frá, sem óyfirstíganlega ólíka okkur, heldur horfum til þess sem við eignum sameiginlegt. Listir séu nauðsynlegar til að þroska ímyndunaraflíð og öðlast þennan skilning.⁵⁷

Opinberar sýningar gefa kost á auknum skilningi á konunum í *Söguhringnum*, sem eiga uppruna í öðrum löndum og eykur jafnframt þjóðfélagsþáttöku þeirra. Fyrir listkennslu er gildi verkefnisins fólgjð í að skoða hvernig hægt er að nota myndræna miðlun, hér í formi ljósmynda til að koma upplifunum annarra á framfæri á rannsakandi hátt og fræðast um þær.

Mat mitt er að fyrir þáttakendur hafi verkefnið haft tjáningar- og fræðslugildi; fræðslugildið felst fyrst og fremst í framsetningu og upplifun á þeirra eigin verkum og annarra. Tjáningargildið byggir á reynslu, vali og samskiptum við umhverfið. Hlutverk mitt sem leiðbeinanda og tilraun til hlutverkaskipta birtist sterkast í sýningu og viðburði skipulögðum af þáttakanda og í ljósmyndaverkefninu *Hermíkráka*, sem er skilgreint í greiningarkafla.

Þar sem verkefnið er ekki unnið innan menntastofnunar, heldur í óformlegum hópi fullorðinna þáttakenda (utan eins), sem hittist innan veggja almenningsbókasafns, er forvitnilegt að komast að því hvort það, að hafa enga gulrót í formi einkunnarspjalds eða gráðu, hefur neikvæð áhrif á verkefnið. Svo virðist ekki vera. Þeir þáttakendur sem hafa á annað borð gefið sig fram vinna verkefnið af heilum hug frá upphafi til enda. Sem virðist staðfesta

⁵⁷ Nussbaum, Martha C. *Cultivating Humanity: A Classical Defense of Reform in Liberal Education*. Cambridge, Massachusetts and London, Harvard University Press, 1997, bls. 85 -86.

grundvallaratriði í fullorðinsfræðslu sem minnst var á hér að framan. Að sækist fullorðnir einstaklingar eftir þáttöku í menntun eða fræðslu, er þar innri hvati að verki, ólíkur viðhorfum þeirra sem eru skyldaðir til náms.

Í kaflanum sem fylgir hér á eftir set ég fram greiningu. Í fyrsta lagi greini ég ljósmyndir, í öðru lagi spurningalista og í þriðja lagi viðtöl.

6.0. Greining ljósmynda

Myndirnar eru 227, prentaðar út í hefðbundinni albúmsstærð. Þær eru teknaðar á ódýrar, einnota myndavélar. Útimyndir, teknar í góðri birtu, koma almennt mjög vel út, en myndir teknar inni, og eins nærmyndir og myndir teknar við slæm birtuskilyrði, eru dálítið óskýrar og grófkornóttar. Í verkefninu Hermikráka notaði leiðbeinandi stafræna ljósmyndavél til að taka eftirmyndir, format myndanna er örlítið annað.

Hér er listi með fyrirmælum um myndefni sem þátttakendum var sendur.

Ljósmyndir

Tvær ljósmyndir. Uppáhaldsútsýni frá heimili þínu, (þetta getur verið tekið út um glugga, af svöldum eða fyrir framan eða aftan húsið).

Tvær ljósmyndir af uppáhaldsbyggingunni þinni í Reykjavík eða nágrenni

Þrjár ljósmyndir. Eitthvað sem þú hefur á heimili þínu sem þú tengir sterkt við þann stað sem þú kemur frá, (þetta getur verið persónulegt t.d. kanna sem þú erfðir eftir ömmu þína, eða gjöf sem einhver gaf þér. Þetta getur líka verið þjóðlegt, ljósmynd af landakorti af landinu sem þú kemur frá, eða ljósmynd af þjóðlegum rétti sem þú eldar).

Fjórar ljósmyndir úr hverfinu þínu, uppáhaldsstaðir, það sem þér finnst heillandi.

Fjórar ljósmyndir úr hverfinu þínu af því sem þér finnst dæmigert íslenskt.

Þrjár ljósmyndir úr hverfinu þínu sem sýna eitthvað sem minnir þig á heimaland þitt.

Afgangurinn af myndunum eitthvað sem þér sjálfri dettur í hug að gæti verið áhugavert eða tengist áhugamálum þínum, frjálst val.

Frá upphafi hefur vafist fyrir mér á hvern hátt sé best að greina ljósmyndir þátttakenda. Hugsanlega birtist samhengi í ljósmyndunum og svörum við spurningum og viðtölum. Vonandi líka eitthvað óskilgreinanlegt, sem ekki er auðvelt að túlka með orðum. Þegar nálgast endastöð verkefnisins, ákveð ég, í fyrsta lagi að túlka þær ljósmyndir sem snerta uppruna þátttakenda. Í öðru lagi skoða ég allar myndir þátttakenda sem heild og reyni að fá einhvers konar yfirsýn og í þriðja lagi að skoða myndirnar sem ég valdi að taka myndir eftir fyrir ljósmyndasýninguna í Finnlandi. Ljósmyndir sem snertu uppruna þátttakenda urðu fyrir valinu, vegna þess að þær virðast hafa sterkustu tenginguna við minningar, og eru persónulegar. Þær kallast á við bakgarðinn sem Freire tengir við upprunann.

Í bókinni *Afturgöngur og afskipti af sannleikanum* skrifar Sigrún Sigurðardóttir um sýningu sína og Katrínar Elvarsdóttur ljósmyndara *Heima og Heiman*, sem var samvinnuverkefni og var haldin í Ljósmyndasafni Reykjavíkur 2008. Báðar höfðu þær áhuga á málefnum flóttamanna og hælisleitenda og ákváðu að fjalla um málefni þeirra með því að vinna með texta og ljósmyndir. Katrín tók myndir af viðmælendum og bað auk þess um leyfi til að mynda hlut sem hefði tilfinningalegt gildi fyrir þá.⁵⁸ Hér er tenging við verkefnið sem lagt var fyrir þátttakendur í ljósmyndaverkefninu *Selshamnum*. Munurinn á verkefnunum er þó mikill og felst m.a. í því að í *Selshamnum* taka konurnar sjálfar ljósmyndir, án þess þó að vera menntaðir ljósmyndarar, auk þess sem ljósmynd af þeim sjálfum birtist ekki nema í einu tilfelli.

Sýningin *Home Sweet Home*, er annað verkefni sem svipar til verkefnis Katrínar og Sigrúnar. Það fjallar um upplifun flóttafólks og hælisleitenda í

⁵⁸ Sigrún Sigurðardóttir, *Afturgöngur og afskipti af sannleikanum*, bls. 144-145.

London, en í því verkefni tóku hælisleitendur sjálfir ljósmyndir til að tjá sig um eigið líf.

Í umfjöllun bresku blaðakonunnar Kate Kellaway um sýninguna, í dagblaðinu *The Guardian*, kemur fram að tilgangur ljósmyndaverkefnisins, hafi verið að hjálpa konum sem áttu erfitt með að tjá sig á ensku, að finna aðra samskiptamáta til að túlka erfiðleika hælisleitenda í London. Samhliða því var tilgangurinn að upplýsa aðra um stöðu hælisleitenda.⁵⁹

Staða hælisleitenda og flóttafólks er þó mjög ólík stöðu innflytjenda sem í flestum tilfellum hafa sjálfir val um að flytja til annars lands.

Í *Selshamnum* er ekki óskað sérstaklega eftir að ljósmynd tengd upprunalandinu, sé af einhverju sem hafi tilfinningalegt gildi fyrir viðkomandi. Þó gert sé ráð fyrir að í sumum tilfellum verði það raunin.

Ég ákveð að styðjast við „studium“- og „punctum“- áhrif ljósmynda í greiningu. Í þessu tilfelli verður ekki hjá því komist að oft hafi sögur og upplýsingar varðandi myndirnar, áhrif á greiningu. Þannig er greiningin ekki hrein sjónræn greining og þau „punctum“- og „studium“- áhrif sem ég tala um eru háð þeim upplýsingum sem ég hef.

Sigrún Sigurðardóttir skrifar um ljósmynd sem hún reyndi að greina:

Ég horfi aftur á ljósmyndina(...)og skynja vanmátt minn. Allar tilraunir mínar til að gefa myndinni merkingu virðast merkingarleysa ein.(...) Það eina sem ég get gert er að klína eftirfarandi merkimiða fyrir neðan myndina: *Soffia Elíasdóttir og Vifús Sigurðsson (1880-1943), smiður frá Egilstöðum í Fljótsdal.*⁶⁰

Í sumum tilfellum líður mér svipað. Hef ekki mikið að segja um einstaka myndir sem fjallað er um hér, en vil samt ekki undanskilja þær vegna þess að allar myndirnar snúast um efnið sem ég hef valið að fjalla um.

Sigrún skrifar: „Hvernig ber að túlka einstaka ljósmynd? Spurningunni er ekki auðsvarað(...) Nú á tínum er það viðtekin skoðun að fortíðin og sannleikurinn sé

⁵⁹ Kellaway, Kate, „Asylum life: the trials of women refugees, through their own eyes“, í *The Guardian*, 14. ágúst 2011, sótt 4.7.2012 á vefsíðina, <http://www.guardian.co.uk/uk/2011/aug/14/asylum-seekers-home-photography>

⁶⁰Sigrún Sigurðardóttir, *Afturgöngur og afskipti af sannleikanum*, bls.43.

ætíð háður sjónarhorni rannsakandans, ekki síður en heimildunum sem hann vinnur úr.”⁶¹

Orð Sigrúnar veita mér hvatningu þegar kemur að greiningu ljósmyndanna. Ég get ekki aðskilið mig því sem ég er. Ég get heldur ekki aðskilið ljósmyndirnar og greininguna frá sögunum sem ég þekki sem snerta þær. Ég er föst í mínum líkama og allt sem ég skynja og allt sem ég túlka er þaðan komið. Ekki bara líkamlega, heldur líka hugarfarslega. Ég bý í mínum ham.

„Minningar skilgreina sjálfsmynd okkar, en ljósmyndir hjálpa okkur að taka virkari þátt í því ferli.”⁶² Myndirnar sem verða fyrir valinu og það sem þær tjá, opnar sýn á hluti úr fortíð, fortíðin hefur tengingu við móturn sjálfsmyndar þátttakenda. Með því að þátttakendur hafa valið nákvæmlega þessa hluti, setja þeir þá í samband við nútíðina.

Ein mynd eftir hvern þátttakanda er valin, nema í einu tilfelli þar sem um myndaseríu er að ræða.

Stuðst er við túlkun kvennanna sem tóku þátt í verkefninu. Bæði myndræna, túlkun texta, spurningalisti, viðtöl og spjall á viðburðum.

Eins og áður kemur fram voru þátttakendur í verkefninu tíu. Þar af tóku sjö þeirra myndir fyrir þriðju tillögu að myndefni. Þeir þátttakendur sem sinna ekki þriðja lið eru:

K) 3 og hálfur mánuður á Íslandi.

C) u.p.b. 4 mánuði á Íslandi.

D) u.p.b. 2 mánuðir á Íslandi.

Það er athyglisvert að allir þessir þátttakendur hafa dvalið á landinu í two til fjóra mánuði. Skyldi skammur dvalartími hafa áhrif á að þeir hafa litla þörf fyrir að túlka söknuð, tilfinningar eða hluta sjálfsmyndar, með hlut eða tákni sem snýr að upprunalandi þeirra og þarfleiðandi hafi liður þrjú, lítið vægi í lífi þeirra?
(Petta eru getgátur).

⁶¹ Sama rit, bls.133.

⁶² “Memories define identity, and photographs help us have a more active role in that process.” Colberg, Joerg, „Photography and Memory”, May 28, 2012, sótt 4. 7. 2012 á vefslóðina, http://jmcolberg.com/weblog/extended/archives/photography_and_memory/

Hins vegar, taka allir aðrir þátttakendur, sjö talsins, þátt í lið þrjú í ljósmyndaverkefninu, en þó með aðeins öðrum formerkjum í tilfelli eins þeirra. Þeir hafa allir dvalið á landinu um árabil.

A) 8 ár á Íslandi.

4.

Rugguhestur: „Rugguhestinn hef ég þekkt allt mitt líf. Hann tilheyrir systur minni, sem ákvað að láta frænda sinn (son minn) hafa hann. Þegar hann kom með skipi seinasta sumar, var skrítið að hafa svona kunnuglegan hlut úr bernsku minni hér á Íslandi. Alltaf þegar sonur minn ruggar sér á honum hugsa ég um eigin barnæsku.”

Höfuð rugguhestsins horfir fram á við, hann minnir mig á annan rugguhest sem býr í geymslunni niðri í kjallara og er rugguhesturinn sem börnin míن rugguðu sér á. Sá hestur var, svipað þessum, notaður og er kominn frá föðurbróður barnanna minna. Hér gætir „studium áhrifa,” myndin og frásögnin staðfesta eigin reynslu, án þess að breyta viðhorfum mínum. Myndin eru hlýleg, heimilisleg, ljúf.

B) 3 ár á Íslandi.

5.

Gamlar fjölskyldumyndir, „Allar ljósmyndir eru memento mori.”⁶³ Í tilfelli þessarrar ljósmyndar eiga þau orð einstaklega vel við. Gamlar, svarthvítar ljósmyndir sýna myndir af karlmanni og konu í ramma, í bland við hversdagslega hluti s.s. samanbrotinn þvott og fartölву.

Það er eitthvað við myndina sem kallar á skoðun. Hversdagsleiki hennar og kyrrð laða fram hugmyndina um nútíma kyrralífsmynd. Það er eins og samanbrotinn þvotturinn og fartölvan innan um gamlar og uppstilltar ljósmyndirnar dragi fólkið af ljósmyndunum inn í heim sinn. Óski eftir að gera það að þátttakendum í hversdagslífi ljósmyndarans. Í myndinni mætist fortíð og nútíð „studium” áhrif.

E) tæp 7 ár á Íslandi.

6.

Fáni. Ég hef mikið velt þessarri mynd fyrir mér, því það er eitthvað sérkennilegt við að það sé búið að skrifa á fánann, sem bendir til að saga eða minning tengist honum.

⁶³ Sontag, Susan, *Að sjá meira*, bls. 49.

Á viðburðinum í Reykjavík Downtown Hostel fæ ég skýringu á myndinni. Konan sem tók þessa mynd segir okkur söguna af fánanum. Fáninn er þjóðfáni eyja sem hún á ættir að rekja til. Konan vann um borð í skemmtiferðaskipi sem venjulega kom við annars staðar, en einhverra hluta vegna var ákveðið að stoppa á eyjunum, henni til mikillar gleði, því hún aldrei áður komið þangað. Skipstjórinn grínaðist með að þau ættu ekki fána eyjanna og þar sem venjulega er dreginn upp fáni þess lands sem heimsótt er klippti hún aðra fána í búta til að geta saumað fána eyjanna áður en þau sigldu þar í höfn. Hún fékk síðan fólkið sem hún vann með á skipinu til að skrifa nöfn sín á fánann og geymir þennan minjagrip.

Fáninn liggur á parketgólfí, eða öðru viðarklæddu yfirborði, hann er í miðpunktí, áhrifin eru „punktum,” það gerir sagan. Eitthvað við að til að skapa þjóðfána, séu aðrir fánar beittir ofbeldi. Þetta er ekki dómur um framkvæmdina, heldur kemur bara ósjálfrátt annarri hugsun af stað, varðandi það hvernig veldi einnar þjóðar getur byggst á hruni annarrar. Svo bætist við tilhugsunin um fánalög og þess háttar og að maður skuli vera svo viðkvæmur fyrir tákni. Því þegar öllu er á botninn hvolft þá eru þetta bara litríkar efnispjötlur.

F) 40 ár á Íslandi

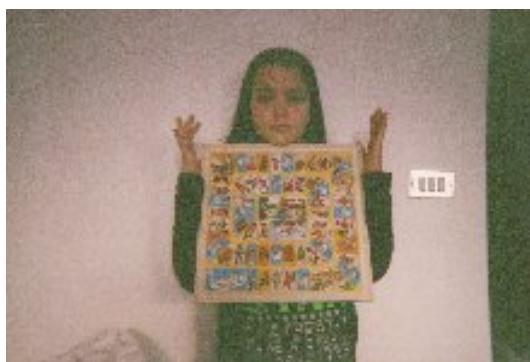
7.

Trékista með böngsum ofaná: Ferðakistuna átti móðir myndhöfundar og ferðaðist með þegar hún yfиргaf heimaland sitt, á yngri árum, í kringum 1932. Í viðtali segir konan mér frá Evrópuferð móður sinnar. Í ferðinni kynntist móðirin

föður hennar, sem var heldur ekki á heimaskólastórum, þau giftust og eignuðust heimili í landi sem var heimaland hvorugs.

Kistan er táknað, áhrifin eru „studium,” en þar sem hún stendur uppið ofn í horni, með bangsa, kerti og púða ofan á, lampa og alls kyns ljósmyndir og kort í baksýn, streymir frá henni hlýja og öryggi.

G) 3 ár á Íslandi.

8.

Sjálfsmýnd, innanhúss, G. heldur á spili, eða plötuumslagi með teiknimyndum. G. er yngsti þátttakandinn og svaraði ekki spurningalistu eða mætti á viðburði. *Stúlka stendur upp við vegg, teinrétt, einbeitt og stolt og heldur ferhyrndri mynd undir höku. Hún er alvarleg á svip og horfir beint fram. Ég get ekki annað en hugsað að tvívítt ferhrynningsslag hlutarins sé í andstöðu við form líkama stúlkunnar. Fyrir mér er í myndinni ögrun. Eitthvað óskilgreint, sem segir, sjáðu mig, hér er ég! En samtímis er efri hluti líkamans falinn bakvið eitthvað sem minnir á ferkantað plötuumslag. Samtímis sýnt og falið. „studium”, „punktum”?*

H) 8 og hálft ár á Íslandi.

9.

Búddastytta á blómambynstruðu glerborði: Nisti til hliðar. Þáttakandi tjáir sig ekki sérstaklega um myndina, nema hvað að hún talar um Búddatrú í upprunalandi sínu, í viðtali sem ég á við hana.

Það ríkir kyrrð yfir myndinni, blessun, birta, einmanaleiki, ég skynja í henni einhvers konar leyndardóm, þrá og ósagða sögu. "Studium"áhrif.

I) 5 ár á Íslandi.

10.

Myndasería, hluti. Ég minntist fyrr í ritgerðinni á að ljósmyndir þessa myndhofundar féllu ekki innan rammans sem ég setti um myndefni þrjú, eða beinlínis nokkurs annars myndefnis. Ég veit ekki hvort það var vegna þess að hann misskildi leiðbeiningarnar eða fékk þær of seint, því það var erfitt að ná sambandi við hann. Höfundur myndarinnar var sað sem átti erfiðast með að tjá sig munnlega og skilja íslensku og ensku. Fókusinn á aðlögun, upprunaland og landið sem konan hefur sest að í, er mjög sterkur og persónulegur.

Allar myndirnar eru hluti af heildstæðri seríu. Hún túlkar samruna upprunalands síns og þess lands sem hún hefur flutt til. Ágrip af hennar eigin orðum: „Ég er hrifin af Hafnarfirði, á staðnum fann ég efnivið fyrir listverkefnið. Ég valdi staðinn og stundina fyrir ljósmyndirnar mínar, af því að ég vildi sýna sérstöðu íslenskrar náttúru og duttlungafullt veður. Litlar táknrænar eyjar, öldugangur, fuglar, hús í fjarska þar sem grasið snákar sig hér og hvar, minnir mig á landslag heimabæjar míns. Lítill vin fyrir fugla í miðri borginni. Staður til að staldra við á, eitt augnablik.”

Í ljósmyndaseríunni kemur fram frumkvæði, einbeiting og öryggi í vali myndefnis. Myndhöfundur hefur hefur áður fengist við myndlist, aðallega þó málverk.

Í mörgum myndunum ferðast lítill bréfbátur með straumi ólgandi ár. Eitthvað við myndirnar er svo ó-íslenskt, þar er sjónarhorn myndhöfundar að verki. Ég hef séð það áður hvernig fólk frá öðrum löndum birtir mér nýja sýn á eigið land. Það virkar svolítið eins og að vera í rými sem maður hélt að maður þekkti, en vera komið á óvart. Sölnuð grasstrá virka eins og hálmur. Áhrifin eru „punktum.” Mér birtist upprunaland mitt í nýrri mynd, sem land sem er annars staðar.

Allar ljósmyndirnar saman

Til að reyna að fá heildarsýn, skoða ég allar ljósmyndirnar saman. Þegar allar myndirnar eru skoðaðar saman í heild, eins og þær birtast á sýningunum og í albúmunum sem ég geymi þær í, leita ég að því sem skilgreinir heildina.

Annars vegar er borgin, og nágrenni hennar. Þungamiðjan er miðborgin, 101 Reykjavík, ýmsar af styttum miðbæjarins svæðið kringum Laugaveg, tjörnina, höfnina, hafið, Esjan og Austurstræti, þessir staðir birtast á ljósmyndum allra þátttakenda utan eins. Svo virðist sem þátttakendur taki myndir í miðborginni þar sem þeir samsama sig þessu svæði, stöðum sem allir þekkja, og hér virðast staðirnir birtast sem sameiningartákn.

Hins vegar hafa flestir þátttakendurnir leitað uppi sérkenni í umhverfinu sem eru meira í felum, þar sem mannshöndin hefur verið að verki, í bakgörðum og húsasundum. Stundum sýna myndirnar eitthvað óljóst, stundum ögrandi, sem hefur verið átt við og birtist í veggjakroti og málverkum, texta eða skilaboðum og orðum, í portum og á byggingum. Ég upplifi að heildin birti annars vegar ytri veruleika sem er opin og augljós, hins vegar innri veruleika sem er óljós og lokaður.

Hermikráka/Copycat.

Óreimaður skór á gangstétt, konan sem klæðist honum varpar skugga á jörðina.

Ljósmyndin býður manni nánast að stíga í spor konunnar.⁶⁴

Þegar ég vel að túlka ljósmyndir þáttakenda og sýna útkomuna ásamt eigin myndum á ljósmyndasýningunni í Rovaniemi, finnst mér rödd Freire um hlutverkaskipti kennara og nemenda koma fram. Ég er að læra eithvað af þáttakendum gegnum verkefnið og setja myndirnar í nýtt samhengi, með vinnu í menningarlegri sjálfbærni. Ég vinn skapandi verkefni, út frá sjónarhorni annarra, ég skipti um ham.

Tækifærið til að sýna ljósmyndirnar í Finnlandi, býður upp á að myndir frá ferðalagi um Reykjavík og nágrenni, sem þáttakendur í ljósmyndaverkefninu upplifðu, birtist á sýningu í Finnlandi. Það setur ljósmyndirnar í víðara menningarsamhengi.

Þegar ég vann með myndir kvennanna sem tóku þátt, leitaði ég staðarins þar sem þær stóðu eða sátu, ég beygði mig eða teygði, til að komast sem næst sjónarhorni þeirra. Ég gerði tilraun til að skynja þann veruleika sem þáttakendur upplifðu með því að beita líkamanum og sjóninni og staðsetningu í rýminu. Ég var meðvituð um tímann sem er liðinn. Myndir þeirra voru teknar í febrúar, en eftirmyndirnar um vor. Verkið er kallað *Hermikráka/Copycat*.

Ég vel að fjalla um myndirnar hér vegna þess, eins og áður var haft eftir Rannveigu Traustadóttur að markmiðið með eigindlegum rannsóknum er að reyna að skynja veruleika þáttakenda. Með verkefninu var gerð tilraun til að vinna eigindlega rannsókn á myndrænan hátt.

⁶⁴ Kellaway, Kate, „Asylum life: the trials of women refugees, through their own eyes”, í *The Guardian*, 14. ágúst 2011, sótt 4.7.2012 á vefslóðina, <http://www.guardian.co.uk/uk/2011/aug/14/asylum-seekers-home-photography>,

11. a) Efri mynd þáttakandi og b) Neðri mynd leiðbeinandi.

Fyrsta mynd: **Bakgarðurinn**. Eftir að lesa um bakgarðinn í umfjöllun Paulos Freire, hefur bakgarðurinn öðlast nýja merkingu í huga mér. Hann tengist útgangspunktinum, upprunanum.

Það kom fram í viðtali sem ég átti við höfund þessarar myndar að garðar eiga mikil ítok í lífi hennar. Mér finnst ég greina mikla ást á umhverfinu, sem endurspeglast í myndinni og fleirum sem hún tók. Ég sé eitthvað sem ég skynja úr eigin minningum. Það tengist því að hafa búið lengi í öðru landi og hafa vísvitandi hlúð þar að ákveðnum þáttum sem eru manni kærir og maður nær að samsamast með einbeittum vilja, nokkurs konar einbeitt ræktun sem á sér stað.

12. a) Efri mynd þáttakandi og b) Neðri mynd leiðbeinandi.

Önnur mynd: **Lítið hús fyrir börn á leikvelli.** Þegar ég fór á staðinn sem ég hélt að væri tökustaður, uppgötvaði ég að þetta var annað eins hús á öðrum stað. Ég ákvað að halda mig við þennan stað. Það er gaman að sjá húsin saman. Myndin sýnir algilt efni. Hún tekur mig í huganum á tíma og stað þegar ég var lítil og annan þegar ég var móðir með ung börn. Við höfum öll leikið okkur í svona húsi sem börn. Þeir sem eru foreldrar hafa setið á bekk eða staðið fyrir utan húsið og keypt ís af barninu sem er inni í því, eða drullukökur, eða kannski beðið eftir að barnið sem felur sig fyrir innan, reki allt í einu upp höfuðið og við segjum hissa, „ha þarna ertu“ til að vera verðlaunuð með brosi eða hlátrasköllum. Húsið getur verið hvað sem er í huga barnsins, en alltaf snýst leikurinn um samskipti.

Hér erum við á byrjunarreit, sem foreldrar eða börn, í „frelsandi menntun,“ sem felur í sér samskipti.

13. a) Efri mynd leiðbeinandi og b) Neðri mynd þáttakandi.

Þriðja mynd: **Tjörnin með furutrjám.** Nokkrum dögum fyrir tökudag á ég leið í Tjarnargötu. Ég skima um eftir stórum furutrjám, en sé þau ekki. Á leið á tökustað ofan af Vesturgötu, er ég í tímahraki. Klukkan er orðin margt og ég hef áhyggjur af birtunni og er enn að velta því fyrir mér hvar myndin var tekin. Getur verið að ég þurfi að fara upp á Suðurgötu? Nei, ég er ekki alveg að fatta þetta og tek strikið beint niður á Tjarnargötu. Finn sjónarhornið, en hvar eru þessi furutré. Þá átta ég mig. Þau eru bara pínulítil og ég þarf að beygja mig og sitja á hækjum mér til að komast í spor myndhofundar. Og þar býr fegurðin sem Freire talar um í fagurfræði námsins. Ég er í sömu sporum og þáttakandinn var í tveimur mánuðum fyrr.

Fagurfræði móttunar, hefur áhrif á mig og viðhorf míن til kennslu. Það er á þessu augnabliki sem ljósmyndavélin, ljósmynd þáttakanda og útsýnið, opinbera skilning fyrir milligöngu Freire, þáttakanda og sjónarhorns.

14. a) Efri mynd þáttakandi og b) Neðri mynd leiðbeinandi.

Fjórða mynd: **Höfnin.** Þegar ég leita að sjónarhorninu, legg ég myndina sem ég er að herma eftir á bekk á bryggjunni. Ég legg glósubók ofan á eitt horn hennar svo hún fjúki ekki á meðan ég skima í kringum mig. Horfi frá myndinni á umhverfið og til baka, það kemur vindhviða og ljósmyndin feykist burtu. Ég leita, leið. Skima útá haf, fer niður á hvalaskoðunarþryggjuna og starí út á sjóinn, næstum viss um að ef myndin hefur fokið þangað muni hún ekki sökkva alveg strax, svo ég myndi allavega sjá hana. Ég geng fram og aftur á bryggjunni, það byrjar að rigna. Ég er að gefast upp, er búin að leita í stórgrytinu við hafnargarðinn, en geri eina tilraun enn, og já þarna er hún í holrúmi inn undir stórum hnallungi. Ég þarf að fara út á ystu nöf og beygja mig fram, er komin í spor selkonunnar og gæti hæglega stungið mér mér beina leið í sjóinn. Það keyrir bíll framhjá löturhægt og fólkið í honum gónir á mig. Myndinni er borgið, hvílík gleði!

En það sem er með þessa mynd, er að hún er tekin á höfninni, við hafið, sem tengir strönd við strönd og er eina leiðin út af þessarri eyju, ætli maður sér ekki að fljúga. Og þannig er hún sameiningartákn fyrir landið þar sem við búum og upprunaland myndhöfundar. Borgina sem hún ólst upp í, sem er hafnarborg.

6.1. Greining spurningalistar

Spurningalisti (Spurningar eru birtar í viðauka, bls. 67)

Spurningar á spurningalista eru ellefu þær eru sendar til allra þáttakenda í tölvupósti og allir svara, nema sá yngsti. Þegar spurningarnar eru samdar, hef ég orð Tuans í huga varðandi mikilvægi þess að hafa rætur til að geta fótað sig í nýju umhverfi. Sömuleiðis Freire, sem talar um að þess dýpri staðbundnar rætur sem hann hafi í upprunanum, þess meira geti hann teygt úr sér í allar áttir og orðið heimsborgari. Markmið *Söguhrings kennna* virðast ákvarðast af því að þáttakendur deili menningarlegum bakgrunni sínum með öðrum og fái tækifæri til að tjá sig á íslensku og fræðast um íslenska menningu, bókmenntir og siði. Spurningar mínar beinast álíka mikið að uppruna þáttakenda og landinu sem þeir hafa flutt til.

Það kemur skýrt fram að tungumálið sé stærsta hindrun þess að kynnast íslenskri menningu og aðlagast. Stórum hluta kvennanna finnst erfitt að nálgast Íslendinga og finnst að þær þurfi oftast að eiga frumkvæði að samskiptum.

Sú skoðun kemur jafnframt fram að íslensk menning sé oft einfölduð fyrir aðkomufólk og ferðamenn.

Mikilvægi lista og menningar til að viðhalda sambandi við upprunalönd þáttakenda, kemur sterkast fram í áhorfi kvíkmynda og sjónvarpsefnis þaðan, áskriftar að tímaritum, þjóðlegum menningarviðburðum, eldamennsku og tónlist.

Þegar konurnar tjá söknuð sinn eftir upprunalandinu (fyrir utan vini og fjöldskyldu), er það landið sjálft, loftslag og matarhefðir sem þær sakna mest. Það er athyglisvert að bragð og lyktarskyn kemur þar sterkast fram, en áberandi margir töluðu um söknuð eftir ýmiss konar ilmi.

Flestar konurnar töldu að það sem þær myndu sakna mest ef þær flyttu frá Íslandi, tengdist náttúrufegurð og fyrirbærum, veðri og loftslagi. Auk þess sem fram kemur að þær myndu sakna friðsældar, öryggis, einfaldleika og fámennis.

Varðandi breytingar á þáttakendum sem afleiðingu af landflutningum kom fram: Aukið sjálfstraust. Birtist í meiri trú á eigin getu, öryggistilfinningu og að

vera sáttari við sjálfar sig. Búseta hérlandis hefur haft á för með sér meiri alvarleika, þroska og sterkari samfélagstengsl. Viðhorfsbreyting. Kemur almennt fram sem breytt gildismat og breyting á viðhorfum til upprunalandsins hjá nokkrum þátttakendum. (Orð þeirra verður líka að skoða út frá almennum þroska og tímanum sem er liðinn frá því að þeir settust hér að).

Þeir listmiðlar sem helst hafa aukið skilning þátttakenda á íslenskri menningu og þjóðfélagi eru: sjónvarp, leikhús og kvíkmyndir, „*sem gefa raunsæustu mynd af Íslandi í dag.*“ Fræðslu- og upplýsingarit m.a. ferðahandbækur, bækur um íslenska menningu og íslenskar skáldsögur. Að mati eins þátttakanda er það þó samhengi margra listmiðla svo sem myndlistarsýningar íslenskra listamanna í sögulegu samhengi, bókmenntaumræður í útvarpinu og lestur þeirra bóka sem fjallað er um, auk sjónvarpsfréttar, þar sem viðkomandi hefur upplifað atburði tengda fréttunum. Að læra lögum sem leikskólabarnið er að læra og heyra íslenska tónlist leikna í útvarpi hjálpar honum að drekka í sig íslenska menningu í félagslegu samhengi.

6.2. Greining viðtala

Tilgangurinn með viðtöllum við þrjá þátttakendur var að fá meiri dýpt í verkefnið og tækifæri til að skoða betur hvað viðkomandi einstaklingar hefðu að segja um þjóðerni. Einnig með hvaða móti sjálfsmýnd þeirra tengist upprunalandinu, og hvernig þeim finnst búseta á Íslandi hafa mótað eigin sjálfsmýnd og hver þáttur menningar og lista er í þeirri mótnu.

Valdir voru viðmælendur sem spanna vítt svið, bæði hvað varðar dvalarlengd á landinu, þjóðerni og aldur.

Það kom í ljós í viðtölunum að eitt eiga konurnar þrjár sameiginlegt. Þær hafa allar menntun tengda kennslu, eða uppeldisfræði. Þetta kemur algerlega á óvart og var alls ekki meðvitað þegar óskað var eftir viðtolum.

Fyrsti viðmælandi minn, hefur búið fjörutíu ár á Íslandi og talar mjög góða íslensku.

Í svörum konunnar kemur fram það mat að móðurmálið ákvarði sjálfsmynd og þjóðerni. Hún hefur mikinn áhuga á íslenskum skáldsögum, erlendum tungumálum og veltir fyrir sér hvort hægt sé að þýða ákveðnar íslenskar skáldsögur á móðurmálið, þ.e. ekki bara útfrá tungumálinu, heldur hvort menningarmunur hrindi lesendum frá. Skilningur á sérkennum íslensks máls og þeim heimi sem birtist í íslenskum skáldsögum, og líkingamáli sem kemur þar fyrir og er mjög ólíkt málinu í upprunalandi hennar, vekja áhuga hennar og hafa haft mikil áhrif á hana.

Viðmælandi minn hefur starfað sem sjálfboðaliði og aðstoðað erlendar konur við að rjúfa einangrun og mynda tengsl við íslenskt þjóðfélag. Hún hefur sótt fundi í *Söguhring kvenna* ásamt skjólstæðingum sínum.

Annar viðmælandi hefur dvalið í two og hálfan mánuð á Íslandi, og talar ekki íslensku,

Dvöl í öðrum löndum hefur haft mikil áhrif á persónuleika og sjálfsmynd konunnar.

Í fyrsta sinn í nýju landi, fannst henni erfitt að breyta um umhverfi, en dvöl í öðrum löndum hafði þau áhrif, að hennar eigin sögn, að hún varð opnari í samskiptum og fékk áhuga á mismunandi menningu.

Nú hefur viðmælandi minn ánetjast dvöl á nýjum stöðum og dvelur í ókunnugum löndum til að kynnast þeirri menningu sem vekur áhuga hennar.

Konan er kraftmikill þátttakandi í viðburðum og öðrum lista- og menningartengdum verkefnum og álítur að sú þátttaka sé að nokkru leyti afleiðing áhrifanna sem dvöl á ólíkum stöðum hefur haft á sjálfsmynd hennar.

Hún hefur mikinn áhuga á íslenskri menningu og greinir einkenni sem henni finnast sérstæð og hún álítur að séu ekki afleiðing alþjóðavæðingar.

Henni finnst mikilvægt að halda í slík sérkenni. Konan frétti af *Söguhring kvenna* af því að bókasöfn eru það sem hún kynnir sér alltaf fyrst í nýju landi.

Priðji viðmælandi minn hefur búið á Íslandi í átta ár og talar góða íslensku.

Það sem konan saknar mest frá heimalandinu er maturinn, ferskir ávextir, krydd og grænmeti sem er ófáanlegt hérlendis.

Það sem hún metur fyrst og fremst er friðurinn og öryggið. Þar fyrir utan, tæra vatnið og loftslagið sem henni finnst ákjósanlegra en heitt loftslag upprunalandssins.

Konan talar um að í uppeldi sínu hafi hún tekið öllu sem fyrir bar sem eðlilegum hlut, en nú sjái hún hlutina með öðrum augum. Hún viti ekki hvaða áhrif upplifun stríðshörmunga hafði á hana, sem barn, það að upplifa ófrið og sjá hluti í kringum sig á leiðinni í skólann, en mæta svo þangað eins og ekkert væri. Viðmælandi minn veit ekki hvernig hún myndi bregðast við í dag, telur að hún gæti þetta sjálfsagt ekki.

Búseta hérlendis við öryggi og frið hefur haft grundvallaráhrif á sjálfsmynd hennar að eigin mati og gert hana sjálfsöruggari.

Það kemur fram að verkefnið hafi hvatt marga þátttakendur til umhugsunar um eigin stöðu. Niðurstöður benda til að áhrif menningar, lista og landflutninga á þróun sjálfsmyndar séu mjög mikilvæg og þátttaka í verkefninu hafi að einhverju leyti haft eflandi áhrif. Áhrifin er þó erfitt að fullyrða um, en í svörum eins þátttakanda kemur fram að: „*Ég veiti nú athygli ýmsu í upprunalandi mínu, sem ég hafði aldrei velt fyrir mér áður. Hlutir sem áður virtust eðlilegir og sjálfsagðir koma mér nú spánskt fyrir sjónir.*” Konan telur ástæðuna vera þá að hún hafi nú upplifað öðruvísi menningu og lifnaðarhætti.

Út frá niðurstöðum úr viðtölu, dreg ég þær ályktanir varðandi áhrif dvalar í öðrum löndum, á **sjálfsmyndina**: Að, í fyrsta lagi geti móðurmál átt sterkan þátt í að ákvarða sjálfsmynd og þjóðerni. Dvöl í öðrum löndum geti haft mikil áhrif á persónuleika og sjálfsmynd og í sumum tilfellum haft þau áhrif að fólk verði opnara í samskiptum og meðvitaðra um umhverfið, samhliða því að vekja áhuga á mismunandi menningu. Búseta við öryggi og frið geti haft grundvallaráhrif á sjálfsmynd fólks sem búið hefur við stríðsátök og stuðlað að meira sjálfsöryggi. Í þessum tilfellum, virðist hafa orðið breyting á viðhorfum þátttakenda til lífsins og jafnframt þess umhverfis sem þeir eru sprottnir úr.

Út frá niðurstöðum úr viðtölum og spurningalistum, dreg ég eftirfarandi ályktun varðandi **menningu og þátttöku**: Að dvöl í öðrum löndum geti vakið áhuga á menningu og til að aðlagast sé mikilvægt að kynna sér listir þeirra landa sem sest er að í. Að í sumum tilfellum geti landflutningar og aðlögun vakið áhuga og kveikt þörf fyrir að sækja listviðburði og taka þátt í skapandi starfi, sem hvorki var áhugi, né þörf fyrir í fyrra umhverfi. Það að vera virkur í menningarþátttöku á skapandi hátt og sem aðnjótandi, geti dýpkað skilning og aukið lífsgleði fólks.

Í þriðja lagi varðandi **þjóðfélagsþátttöku**: Tveir viðmælenda minna hafa starfað sem sjálfböðaliðar, annars vegar við skipulagningu menningarviðburða og viðburða sem vekja fólk til umhugsunar um sjálfbærni og svo listræn störf með fötluðu fólk. Hins vegar til stuðnings aðfluttm konum, með það að markmiði að hjálpa þeim að verða virkari í þjóðféluginu, kynna fyrir þeim félagslega möguleika og rjúfa múra einangrunar. Ástæður fyrir áhuga á sjálfböðaliðastörfum telja þeir að hluta til vera afleiðingu af eigin reynslu af aðlögun í nýjum heimkynnum, sem hafi aukið skilning þeirra á öðru fólk og þörf fyrir að láta gott af sér leiða í samféluginu.

Um eflandi áhrif verkefnisins er erfitt að fullyrða, en almennt tjá þátttakendur ánægju sína af að taka þátt í ljósmyndaverkefninu og vinna skapandi verkefni. Það kemur skýrt fram í svari eins þeirra við 12. lið: þar sem spurt var, *er eitthvað sem þú vilt bæta við?* Viðkomandi segir: „Verkefnið hefur verið skemmtilegt, en líka krefjandi á ýmsan hátt sem ég bjóst ekki við - það hefur dýpkað skilning minn á lífi innflytjandans tífalt, sérstaklega hvað varðar tengsl jákvæðra og neikvæðra áhrifa – sem oft eiga sér sömu upptök. Í augum mínum felast þau í nánum tengslum Íslendinga innbyrðis og tengslum þeirra við eigið land. Mér líður eins og ég hafi verið í þerapíu seinustu tvær vikurnar og ég hlakka til að fara og kaupa mér gamaldags filmuvél.“

Sá þátttakandi sem á erfiðast bæði með að tjá sig og skilja talað mál á íslensku og ensku, vinnur mjög heildstætt ljósmyndaverk og hefur góða myndræna tjáningu á sínu valdi. Það er hvetjandi fyrir ljósmyndaverkefni unnið með aðfluttm einstaklingum, í landi þar sem helsta hindrun þess að samlagast þjóðféluginu er tungumálaörðugleikar, eins og fram kemur í niðurstöðum úr spurningalistum. Fyrir viðkomandi einstakling er líklegt að svipað því og kemur

fram í umfjöllun um ljósmyndaverkefnið *Home Sweet Home*, hjálpi ljósmyndaverkefnið konunni að tjá sig með notkun annars konar samskiptamáta, við að túnka eigin aðstæður og upplýsa okkur hin. Niðurstaðan ýtir undir þá vitneskju að myndræn tjáning geti gefið einstaklingum einstakt tækifæri til að tjá sig á annan hátt en með orðum.

Í bók fyrir athugasemdir sem lá frammi á bíðum ljósmyndasýningunum, skrifaði einn af gestunum sem var viðstaddir viðburðinn og sýninguna í Reykjavík Downtown Hostel: „Verst að ég er ekki kona, þar sem mig langar að vera með í *Söguhringnum*. Sýningin var mjög áhugaverð, skemmtilega látlaus vegna þess hvað myndavélarnar sem voru notaðar eru einfaldar.”⁶⁵ Annar gestur sem hefur búið hérlandis í nokkur ár skrifaði um sömu sýningu: „Sýningin er mjög áhrifamikil og ýtir við manni. Hún mun ekki hverfa úr huga mínum á næstunni. Ég er ekki viss hvar ég skildi haminn minn eftir.”⁶⁶

Það má líta svo á að með þáttöku í ljósmyndasýningu í opinberu rými, miðli þátttakendur af eigin reynslu og lífi gegnum verkefnið og stígi viðbótarskref til þáttöku í samféluginu. Með frumkvæði að framkvæmdum, eins og gerðist innan verkefnisins, þegar þátttakandi stuðlaði að annarri sýningu á ljósmyndunum, virðist sem valdefling hafi átt sér stað og einstaklingurinn sé kominn í leiðtogaþlutverk.

Í viðtali sem ég átti við konuna sem skipulagði sýninguna í Reykjavík Downtown Hostel eftir að verkefninu lauk, kemur fram að hópvinna og það að deila upplýsingum sé nokkuð sem hún fær mikið út úr. Fyrir sér hafi verkefnið *Selshamurinn* og sýningarnar verið mjög skýrar og talað til sín, en, ef til vill sé ástæðan sú að hún tók sjálf þátt í þeim. Í verkefninu hafi sér fundist hún taka þátt í listrænu verkefni, vegna þess að þó flestir þátttakendur hefðu litla reynslu af myndlist, unnu þeir verkefnið með listrænum miðli og byggðu á eigin reynslu. Upplifun af skipulagi sýningarinnar, fannst henni ánægjuleg. Að baki uppástungu hennar um aðra sýningu bjó löngun til að sýningin stæði lengur en fyrirhugað var á bókasafninu. Það gladdi hana að leiðbeinandi var opinn fyrir uppástungunni og

⁶⁵ Gestabók fyrir athugasemdir: Guðbjörg H. Leaman, í verkefninu *Selshamurinn*, 1.-18. mars, og 20.-27. apríl 2012.

⁶⁶ Sama rit

að henni var hrint í framkvæmd. Auk þess hafi samstarf þátttakanda og leiðbeinanda verið mjög afslappað.

Rætt var við two þátttakendur tæpum þremur mánuðum eftir lok sýningaráinnar í Reykjavík Downtown Hostel. Fyrri konan sem rætt var við, talaði um að reynsla af þátttöku hefði verið mjög jákvæð. Það hefði verið gaman að taka þátt í raunverulegu verkefni, sem var krefjandi og vakti hana til umhugsunar um eigin stöðu og hvar hún er nú stödd. Verkefnið hafi komið á góðum tíma fyrir sig, vegna þess að eftir nokkurra ára búsetu, hafi hún íhugað undanfarið að nú væri hún raunverulega byrjuð að skjóta rótum hérlandis. Að hlusta á aðrar konur sem höfðu dvalið á landinu mun skemur hafi verið mjög áhugavert. Því þá rifjaði upp fyrir henni hvernig henni sjálfri hefði liðið. Viðhorfin sem komu fram voru svipuð viðhorfum og líðan sem hún upplifði sjálf á sínum tíma. Henni fannst hún geta miðlað þessum konum af eigin reynslu, sem var henni mikils virði. Auk þess hafði hún nýverið sagt vinkonu sinni frá verkefninu og þá aftur farið að íhuga ýmsar hliðar þess.

Síðari viðmælandi minn hafði einnig ánægju af að taka þátt í verkefninu. Henni fannst þó skorta, að fá að vita meira og komast að því hverjar niðurstöður verkefnisins væru. Við ræddum um að halda kynningu á verkefninu hjá *Söguhring kvenna*, eða fyrir þátttakendur í verkefninu, komandi haust.

Í lok verkefnisins er vert að líta yfir farinn veg og velta því fyrir sér hvað betur hefði mátt fara. Margt virðist nú augljóst og skiljanlegt sem ekki var það í upphafi. Í næsta kafla verður fjallað um þessa þætti.

7. KOSTIR, GALLAR OG NÝJAR SPURNINGAR

„Ef Freire væri íslenskur, myndu hugmyndir hans fjalla um fiskimenn.”⁶⁷

Það virðist augljóst í lok verkefnisins að meiri undirbúningur og lengri tími til að vinna verkefnið hefði verið ákjósanlegri.

Það kemur fram að stórt hlutfall kvennanna tjáir sig skriflega um ljósmyndaverkefnið á eigin forsendum. Þetta má líta á sem frumkvæði af þeirra hálfu, sem getur verið liður í valdeflingu, en hugsanlega líka sem þörf, og gagnrýni á að ég, leiðbeinandinn, hefði átt að gefa þeim kost á að fjalla skriflega um ljósmyndaverkefnið þegar ég skipulagði það. Þó finnst mér líklegt að með frumkvæði þátttakenda komi fram áhugaverðari athugasemdir en raunin hefði orðið, hefði staðlaðra spurninga verið spurt.

Mat á tilraun til að vinna verkefnið út frá kennslufræðihugmyndum Paulos Freire, er að það hafi verið mjög lærdómsríkt fyrir mig, leiðbeinandann.

Hugmyndir Freire um hlutverkaskipti kennara og nemenda og hvatning til að brjóta niður valdaröð í samskiptum eftir bestu getu og byggja á reynslu og aðstæðum þátttakenda til að skapa raunverulega þekkingu, hefur verið frjó uppsprettu fyrir verkefnið. Álit mitt er að sá hugmyndagrunnur hafi virkað nærandi, hjálpað verkefninu að vaxa og dafna á lífrænan hátt og taka óvænt hliðarspor.

Þar sem ég álít að áhrifum sjálfrar mín á móturn innan verkefnisins gæti mest, er ekki í móturn einstaklinganna sem taka þátt, heldur í uppsetningu sýninganna. Þar birtist listrænt viðfangsefni, í uppröðun og framsetningu. Áhrifin eru því hugsanlega óbein.

Annað, sem ég velti nú fyrir mér og tók mig undraverðan tíma að gera mér grein fyrir, (þegar mér finnst það svo augljóst nú), er hvað Ísland spilar stórt hlutverk í öllu ferlinu, þó það komi ekki fram í rannsóknarsprungunni, hefur það óbein áhrif á allt ferlið. Að einhverju leyti er það óhjákvæmilegt, hvar maður er staðsettur hlýtur að hafa áhrif og allir þátttakendur hafa reynslu af, og fjalla

⁶⁷ Haft eftir viðmælanda, úr viðtali sem ég átti við einn þátttakanda, þar sem ég útskýrði lauslega bakgrunn kenninga Freire, Munnlegar heimildir: Guðbjörg H. Leaman, þátttakendur í verkefninu *Selshamurinn*, 11-25. febrúar, 17. mars og 19. maí, 2012.

um reynslu sína af búsetu á Íslandi. Þar sem viðfangsefnið er persónulegt og fjallað er um reynslu einstaklinga, er varla hægt að skilja sig frá staðnum þaðan sem reynslan er upprunnin. Ekki frekar en við greiningu ljósmynda, sem er háð eigin þekkingu og upplifun. Hugsanlegt væri að vinna annað verkefni þar sem þátttakendur fjölluðu um reynslu af menningu, aðlögun og landflutningum á mörgum mismunandi stöðum og þá væri líklegra að meiri heildarsýn fengist. Það yrði þó gjörólíkt verkefni og myndi hugsanlega útiloka viðburði og sýningar, þar sem allir þátttakendur gætu mætt og átt í beinum samskiptum.

Ótal nýjar spurningar hafa kvíknað, þær sem eru mér efst í huga eru. Hvernig er hægt að stuðla að opnum þjóðfélögum sem bjóða aðkomufólk fulla þáttöku? Hvernig er hægt að lesa úr myndrænum gögnum? Hvernig getur nám og skapandi starf losað um höft og brotið niður valdaröð?

Það er alltaf erfitt að spá fyrir hvert hlutirnir leiða, en ef maður leggur af stað án of nákvæms landakorts, kemst maður oft á óvænta staði.

Þegar ég horfi í baksýnisspegilinn og hugsa um hvað hægt hefði verið gera öðruvísi, ynni ég verkefnið aftur, myndi ég gefa mér meiri tíma til undirbúning þess og vera meðvitaðri um að láta ekki afvegaleiðast svo auðveldlega, af fræðsluefni, heimildum og skemmtilegum sögum, sem toguðu mig í ýmsar áttir. Og þó, kannski var nauðsynlegt að fara alls kyns krókaleiðir til að komast á áfangastað.

8. LOKAORÐ

Með verkefninu *Selshamurinn* var markmiðið að skoða áhrif lista og menningar og landflutninga á þróun sjálfsmyndar nokkurra innflytjendakvenna á Íslandi.

Eigindleg athugun var gerð útfrá verkefni sem unnið var með konunum í samhengi við kennslufræðihugmyndir Freire sem reynt að yfirfæra á hversdagslegar aðstæður hér og nú.

Leitast við að halda skapandi neista lifandi á meðan verkefnið var í vinnslu. Í starfi mínu sem myndlistarmaður hef ég velt því fyrir mér hvað þarf til að viðhalda skapandi neista. Það þarf að koma fram ákveðin sýn, en sveigjanleiki er jafn nauðsynlegur. Til að skapandi ferli glatist ekki verður sá sem vinnur

verkefnið að vera tilbúinn að fara í óvæntar áttir og eins að vera þess reiðubúinn að fórn hlutum, sem þjóna ekki lengur tilgangi sínum.

Verkefnið er margþætt, eins og áður er minnst á. Þættirnir sem stuðluðu saman að uppbyggingu þess voru: bókaverkefni, ljósmyndaverkefni, viðtöl og spurningalistar lagðir fyrir þátttakendur. Sýningar og viðburðir þar sem hlutverkaskipti og samskipti áttu sér stað, sem - eins og Paulo Freire talar um - eru hornsteinar skapandi ferlis. Úrvinnsla reynslu og miðlun hennar.

Það er spennandi þegar nýjar víddir bætast við, eins og gerðist í þessu verkefni, þó aðrar víki. Bókaverkefni tók hamskiptum og umbreyttist í þjóðsögu, og sýningar sem ekki var gert ráð fyrir bættust við og ljósmyndir öðluðust stærra hlutverk en vonir stóðu til.

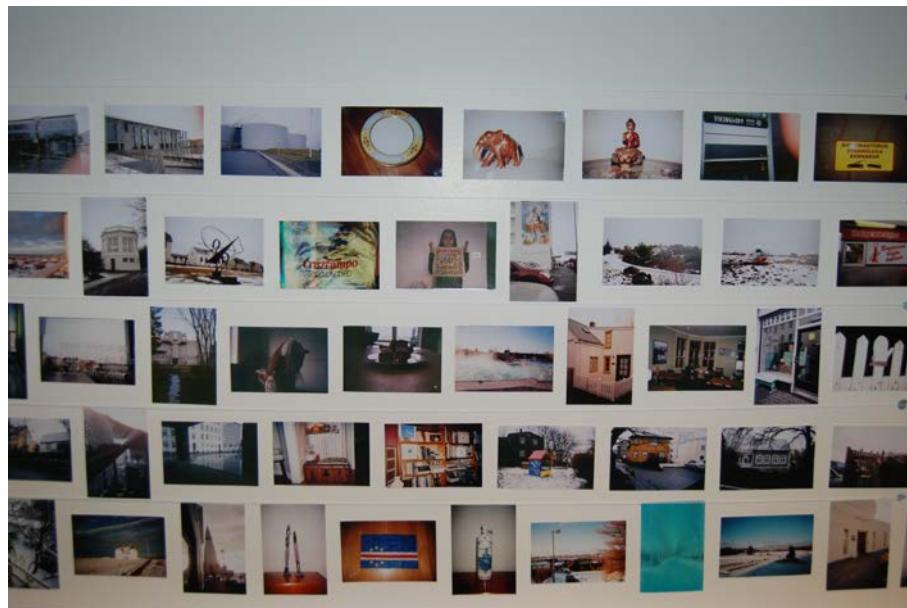
Sýningin í Reykjavík Downtown Hostel hefði ekki orðið, nema fyrir samvinnu og með milligöngu *Söguhrings kvenna* og með hugmyndir Freire að leiðarljósi. Samkvæmt Freire eru það uppfinding og endursköpun sem skapa þekkingu; mannleg samskipti og það að miðla af reynsluheimi sínum á stóran þátt í þekkingarsköpun.

Litlar, og margar hverjar hversdagslegar myndir sem voru útkoma verkefnisins eru orðnar hluti af minningum mínum. Ég sé þær í huganum og get greint þær flestar eftir höfundum sínum.

Ég vona að verkefnið hafi veitt þátttakendum betri innsýn í eigin stöðu og stuðli að því að skapa örлítið meiri skilning á þörfum aðkomufólks og fögnuð yfir því að það gerir menningu okkar og líf í fámennu landi ríkari. Eða eins og Nussbaum leggur áherslu á, aðalatriðið er að við lítum ekki á þá sem koma annars staðar frá, sem óyfirstíganlega ólíka, heldur horfum til þess sem við eigum sameiginlegt.

9. Selshamurinn, viðauki

i) Myndir

15. og 16. Myndveggur á sýningu í Borgarbókasafninu

17. og 18. Tvær myndir sem sýna sömu ljósmyndir á sitt hvorum staðnum, að ofan Borgarbókasafnið, að neðan Reykjavík Downtown Hostel.

19. og 20. Tvær myndir frá viðburði í Borgarbókasafninu í tengslum við verkefnið *Selshaminn*.

21. og 22. Myndir frá viðburði í Reykjavík Downtown Hostel í tengslum við verkefnið *Selshaminn*.

23. og 24. Tvær myndir frá sýningu í Reykjavík Downtown Hostel.

25. Mynd frá Reykjavík Downtown Hostel

ii). Spurningalisti:

1. Nafn?
2. Fæðingarstaður og ár?
3. Hvað hefur þú búið lengi á Íslandi?
4. Hvað finnst þér hafa hjálpað mest við að komast inn í íslenska menningu og tungumál?
5. Hverjar eru helstu hindranirnar?
6. Er eitthvað í íslenskri menningu sem þér mislíkar við og þú vilt ekki tileinka þér?
7. Hvernig heldur þú sambandi við þitt heimaland?
8. Hvers saknarðu mest úr heimalandi þínu fyrir utan vini og fjölsyldu?
9. Ef þú flyttir frá Íslandi, hvers heldurðu að þú myndir sakna mest?
10. Finnst þér búseta á Íslandi hafa breytt þér á einhvern hátt?
11. Er eitthvað fleira sem þú vilt bæta við?

iii) Listar yfir ljósmyndir

Ljósmyndir -greining

upptalning á myndefni

Það sem birtist á ljósmyndunum tekið saman í orðum. Ég vel að skrá myndirnar til að reyna að átta mig á þeim. Bókstafir standa fyrir hvern þáttakanda, en eru í ekki í neinum tengslum við nöfn þeirra.

K) 3 og hálfur mánuður á Íslandi.

Útsýni, ljós íbúðarhús, snæviþakin jörð.

Útsýni, fjöll, hús, snæviþakin jörð.

Krossgötur, kirkja, skýjaður himinn, snjór á jörð.

Barinn Trúnó, á horni Klapparstígs og Laugavegar.

Skemmtistaðurinn Faktorý.

Bílvegur, himinn, iðnaðar- og verslunarhúsnæði, skuggar af mannesku, snjór.

Horft upp Vesturgötu, sjóppan á horni Vesturgötu og Garðastrætis.

Barnaleikvöllur í snjó, sennilega barnaskóli, tré.

Esja, hafið, húsþök, himinn.

Esja, hafið, húsþök, himinn.

Strætóstoppistöð og skilti, ruslafata.

Hallgrímskirkja, styttan af Leifi heppna, fólk.
 Strætostoppistöð, Þjóðminjasafnið í baksýn.
 Styttan af Leifi heppna á Skólavörðuholti, eftir ameríkska myndhögvarann, Alexander Sterling Calder, íslenski fáninn í hálfa stöng, hús, snjór, fólk.
 Sólfarið, skúlpptúr Jóns Gunnars Árnasonar, hafið, fjöll.
 Sólfarið, hafið, fjöll og fólk.
 Esja, hafið himinn, snjór.
 Horft niður hliðargötu ofan við Laugaveg, Esja, hafið og himininn.
 Reykjavíkurtjörn, Fríkirkjan, gamli M.T., gæsir, endur og svanir.
 Reykjavíkurtjörn, Ráðhúsið og Tjarnargata, gæsir, endur og svanir.
 Horft upp Laugaveg, verslanir og fólk.
 Horft niður Laugaveg, verslanir og fólk.
 Lundinn, minjagripaverslun á horni Bergstaðastrætis og Skólavörðustígs.
 Minjagripaverslun á Laugavegi með tveimur ísbjörnum við innganginn, maður stendur fyrir utan.
 Hlöllabátar og Einar Ben, fólk á gangi.
 Horft yfir húsbök og höfnina, sjór og himinn.
 Holt þakið snjó, hús og Esja í baksýn, himinn.

A) 8 ár á Íslandi.

Grenitrjátóppur og himinn.
 Gróðurhús í garði.
 Ráðhúsið, hvítskýjaður himinn sést út um loftglugga.
 Útsýni um ljóðaglugga Ráðhússins, (með ljóði prentuðu á) *Úðinn drýpur og s...Í svona veðri finn... á blómin, sem nú...brúin, Iðnó, tjörn með fuglum.*
 Hnitbjörg, safn Einars Jónssonar, skúlpúrar og tré séð úr skúlpúrgarðinum.
 Rugguhestur
 Skonsur á diskí á miðju borði.
 Útisundlaug sem gufar upp af.
 Lítíð bárujárns hús.
 Eldsmiðjan innanhúss, borð og stólar.
 Verslunargluggi með bekk fyrir utan.
 Vettlingur festur á grindverk, tapað fundið.
 Þrír barnavagnar fyrir utan kaffihús.
 Skuggar af tré og trjágreinum á gulum bárujárns vegg.
 Mosavaxinn steinveggur umhverfis garð, nærmeynd.
 Grenigreinar og himinn fylla upp í myndflöt.
 Hús og gluggar vaxið klifurjurtum.
 Sjónvarpsskjár, fiskvinnslufólk með þorskhausa.
 Sjónvarpsskjár, *Gettu betur?*
 Tjörnin, svanir og endur.
 Mynd af polli á gangstétt, í honum speglast Hallgrímskirkjuturn og skýjaður himinn.
 Steinfjara, haf með öldu og himinn.
 Bakgarður eða port með spýtum, súlum og drasli. Á spýtu eða vegg við jörðu hefur einhver skrifað *Dásamlegur*, með hvítu.
 Grassvörður, runnar og tré.

B) 3 ár á Íslandi.

Útsýni af svölum, hús, garðar, haf og himinn.
 Almenningsgarður með trjám, snjór, lítil stelpa í hvítri úlpu.
 Uppeftir horni Reykjavíkurapóteks og himininn.
 Verslunin Brynja í snjókomu.
 Horn Frakkastígs og Laugavegar, Skífan o.fl. verslanir í snjókomu.
 Tvær gamlar svarthvítar ljósmyndir í ramma standa á borði. Annars vegar af konu sem situr á stól, hins vegar andlitsmynd af karlmanni með hatt. Við hlið þeirra fartölva og samanbrotinn þvottur.
 Fólk situr við borð inni á bar eða veitingahúsi, ljósaskilti yfir afgreiðsluborði.
 Himinn með smáum, hvítum skýjayrjum fyllir út í myndflöt.

Hús vaxið klifurjurtum og jeppi framan við húsið.
 Listasafn Íslands. *Landið bitt er ekki til í neonljósum*, Ólafur og Libia.
 Hávaxin tré og gras með göngustíg.
 Two Bónusfána ber við rökkvaðan himinn.
 Snjór á jörðu og sölnuð strá sem stingast upp úr jörðu fylla upp í myndflöt.
 Snjór á jörðu, grá fótspor eftir skó fylla upp í myndflöt.
 Tré og runnar, snjór á jörðu.
 Bílaplan, reiðhjól, sölnað gras, gangstétt, runnar, tré, Perlan í baksýn.

C) u.p.b. 4 mánuði á Íslandi.

Útsýni af svöldum. Bakgarður, Hallgrímskirkjuturn í baksýn.
 Séð upp eftir gulu húsi, himinn efst.
 Séð framan á gult bárujárnhús, neglt fyrir glugga, grá - og rauð skellótt, sums staðar veggjakrot.
 Séð á hlið sama gula bárujárnhúss, neglt fyrir glugga, grá -og rauð skellótt, sums staðar veggjakrot, skorsteinn efst.
 Blátt steinhús, gata, skilti, snjór.
 Vatnsberinn, Ásmundur Sveinsson, niðri í bæ, strætó á Lækjargötu.
 Gangstétt hús, gluggar þakskegg.
 Séð inn um glugga, málað pappadýr í gluggasyllu, gæti verið mexíkóskt, rimlagluggatjöld fyrir ofan.
 Lítið grenitré og snjór á jörðu fylla út í myndflöt.
 Lillabláar hortensíur þekja myndflöt.
 Húsveggur með málaðri mynd af trjám og fjalli, texti, læsilegt, *Just look at my...so very mighty be...*
 Lítið hús fyrir börn á barnaleikvelli, veggjakrot í bakgrunni.
 Póstkassi Íslandspósts á vegg.
 Prjónatré í Lækjargötu, Ást, skúlpptúr Sr. Friðrik og drengurinn, eftir Sigurjón Ólafsson.
 Veggur, hús og undirgöng, málað með veggjamyndum.
 Íslenskur burstabær, málaður á hlaðinn garðvegg, húshlið í baksýn.
 Steinhleðsla þakin snjó.
 Kringlótt mosaskóf á vegg, nærmynd.
 Salur eða skólastofa í hálfmyrkri.
 Séð út um verslunar eða veitingahússglugga, veggjakrot á vegg á móti og bíll.

D) u.p.b. 2 mánuðir á Íslandi.

Gistihús, séð utan frá, sést í skrautlega máluð undirgöng.
 Gistihús, séð út um glugga í móttökunni.
 Kristskirkja og Landakotstún við sólarlag.
 Íbúðarhús, tré og runnar, himinn.
 Kaffihúsið Hemmi og Valdi, við Laugaveg.
 Íbúðarhúsagata, sennilega í Vesturbæ.
 Séð gegnum undirgöng inn í bakgarða, veggjakrot á veggjum.
 Strætóstoppistöð neðst á Hverfisgötu, tekið upp götuna í átt að Þjóðmenningarhúsinu.
 Húsveggur, húsbök, bakgarður með veggmálverki.
 Art Gallery sýningarsalur, gluggi sést utanfrá. Málverk á trönum og skúlpptúr í glugga.
 Séð uppeftir húsum, sennilega Vesturgata, himinn.
 Séð niður götu í gamla Vesturbænum.
 Verslunarhús við Laugaveg.
 Horn Hverfisgötu og Snorrabrautar, strætó og hús.
 Húskofi og sölnað gras, skýjaður himinn.
 Séð til hafs frá horni Hverfisgötu og Snorrabrautar. Hús, umferðargata, þungskýjað.
 Esjan, hafið og umferðagata, rökkur, séð frá götu.
 Skuggamýnd húsa við sólsetur, gul sky.
 Hallgrímskirkja og nærumhverfi í fjarska neðst á mynd 90% myndflatar himinn.
 Hallgrímskirkja og nærumhverfi í fjarska neðst á mynd, tré og húsbök nær, 65% myndflatar himinn.
 Hús, fjöll og bílar, séð frá Vesturgötu niður á höfn.
 Skilti, grásrótar miðstöð, maður og kona sitja og standa við inngang byggingar.

Framhlið stórrar byggingar um kvöld, horft upp eftir húsi um kvöld, gluggar, inngangur, Hótel.
 Dimm undirgöng með veggjakroti, horft upp hjóla og göngustíg.
 Horft niður sömu göng og í gegn, veggjakrot sést.

E) tæp 7 ár á Íslandi.

Íbúðarhús og tré, snjór, útsýni.
 Garður, tré, snjór, útsýni.
 Byggingin Höfði, snjór á jörðu, skýjaður himinn.
 Hallgrímskirkja séð frá Skólavörðustíg.
 Tvær útskornar, afrískar trústyttrur á borði.
 Þjóðfáni.
 Hollensk postulínsflaska, hvít með blámálaðri myllu.
 Útsýni, íbúðarhús og garðar.
 Tré og snæviþakin jörð, útsýni í bláu mistri.
 Styttá Ásmundar Sveinssonar Þvottakonan, í Laugardal.
 Sundhöllin í Reykjavík, inngangur, séður utan frá.
 Lopapeysu stillt upp í verslunarglugga, séð utan frá.
 Esjan þakin snjó, sést frá Skúlagötu.
 Sundahöfn, kranar, gámar og hlið, sést til hafs.
 Höfnin, skip og umferðarskilti.
 Höfnin og Esjan, hvalaskoðunarrampur, bryggja og skip.
 Sólfarið, snjór á jörðu, haf, Örfirisey í fjarska.
 Eiginmaður og sonur í eldhúsi.
 Listaselið, gallery, bárðujárnshús.
 Hliðargata í 101, mynd tekin í átt að sjónum.
 Íbúðarhús, dæmigerð íslensk gata, gæti verið Grettisgata, tekin úr bíl, hliðarspeggill.
 Hljómskálinn, mynd tekin úr bíl, hliðarspeggill.
 Stytta af Jóni Sigurðssyni, eftir Einar Jónsson, á Austurvelli, Kaffi París, Thorvaldsen bar og fleiri hús í baksýn.
 Höfnin, veitingahúsið Höfnin og fleiri fyrirtæki í grænbláum húsum, snjór á bryggjunni.
 Tré og runnar, snæviþakin jörð.
 Snæviþakin Esjan, haf, snjór á jörð í forgrunni.

F) 40 ár á Íslandi

Gult hús séð aftan frá, girðing og tré.
 Horft framan á gult hús, nærmynd girðing og tré og skuggar trjánna sem falla á húsið.
 Skrifborð, stóll tölva og fleira, vinnuherbergi.
 Horft framan á gult hús, girðing og tré.
 Harpan að innan.
 Ráðhúsið að innan.
 Trékista með böngsum á.
 Bókaskápur, bækur, ljósmyndir og vatnslitamyndir eða þrykk, fylla hillurnar í vinnuherbergi. Í efstu hillu tilvitnun í Groucho Marx: *"Outside of a dog, a book is man's best friend. Inside of a dog it's too dark to read."*
 Lítið hús á leikvelli fyrir börn að leika sér í. Snjór á jörðu.
 Appelsínugult hús í Grjótaþorpi.
 Grátt hús í Grjótaþorpi.
 Bæjarins bestu, ferðamenn gæða sér á pylsum, smáfuglar sitja á grindverki og fylgjast með.
 Hópur barnavagna fyrir utan Kaffistofuna, séð innum glugga, fólk situr við borð.
 Reykjanesskagi á stóra kortinu í Ráðhúsinu, fyllir út í myndflötinn.
 Tjörnin frá Ráðhúsbrúnni, kona og barn, endur, gæsir, lónó og fleiri hús, Hallgrímskirkja í bakgrunni.
 Legósýning í Ráðhúsinu.
 Tjörnin séð frá Tjarnargötu, Fríkirkjan, Hallgrímskirkja og fleiri byggingar.
 Skip í höfninni, lygn sjór, samlitur grábláum himni.
 Alþingishúsið og garðurinn, séð aftan frá, Dómkirkjan til hægri, snjór á jörð.
 Kolaportið að innan, söluvarningur á borðum, sést aftan ámann.

Bakgarður, lítið hús fyrir börn að leika í, á hjólbörum sitja tveir smáfuglar.
 Bakgarður, lítið hús fyrir börn að leika í, á hjólbörum situr smáfugl.

G) 3 ár á Íslandi.

Grenitré snjór á jörðu.

Útsýni: blokkir, fjöll, himinn, snjór á jörð.

Hjallastefnan, Barnaskólinn í Hafnarfirði, séð framan á bygginguna, snjór á jörð.

Útsýni af svöldum, hús og garðar, haf og himinn.

Hljómskálinn og tré.

Skúlp túr, *Andlit sólar*, Ásmundur Sveinsson, fyrir framan Menntaskólann í Reykjavík, menntaskólinn og aðrar byggingar í baksýn.

Cruzcampo, Todo un Típo. Mynd af skíðamanni einhvers konar merki sennilega prentað á efni.

Sjálfsmýnd, innanhúss, G. heldur á spili, eða plötuumslagi með teiknimyndum á.

Auglýsingaplakat fyrir söngleik, texti, *Galdrakarlinn í Oz, Borgarleikhúsið*, á hvítum húsvegg.

Tré, snjór og hraun, sveigja á vegi í miðju myndar.

Marglitur símaskúlp túr í landslagi, gras, snjór og hraun í kring.

Íslendingar borða SS pylsur, Bæjarins bestu pylsur. Pylsuskúrinn séður frá hlið.

Prjónatréð og Lækjargata.

Kort af Íslandi, hvítar línur á svörtum fleti, i (information til hægri).

Tjarnarbakkinn, við Lækjargötu, endur, dúfur, svanir, gæsir, fólk.

Tjarnarbakkinn, við Lækjargötu, endur, dúfur, svanir, gæsir.

Velferðarráðuneytið, skjaldarmerki Íslands yfir inngangi.

Snæviþakin jörð, nokkur hús í bakgrunni.

Garðbekkur með tákni Hafnarfjarðar, snjór á jörðu.

Mosavaxið snæviþakið hraun, nærmynnd.

H) 8 og hálft ár á Íslandi.

Útsýni yfir íþróttavöll.

Útsýni, íþróttavöllur með áhorfendapöllum.

Ráðhúsið, mosaveggur nærmynnd.

Ráðhúsið, mosaveggur fjær.

Ráðhúsið, innkeyrsla, Iðnó í baksýn.

Perlan.

Hvítur matardiskur með mynstruðum og gylltum kanti.

Útskorinn tréffill.

Búddastytta á blómamynstruðu glerborði: nisti til hliðar.

Skilti *Vikingloft, Design Iceland*, stflíseruð mynd af hrafni.

Skilti, *Bifreiðastöður stranglega bannaðar*, mynd, dráttarbíll með fólksbíl í togí.

Lopapeysa hangir á herðatré, nærmynnd.

Séð upp Skólavörðustíg, rétt neðan við Eymundson, Hallgrímskirkja efst í miðju.

Útsýni yfir tjörnina, frá Tjarnargötu, Ráðhús, Iðnó og fleiri byggingar, húsin speglast í tjörninni.

Útsýni yfir tjörnina, frá Tjarnargötu, Fríkirkjan, Hallgrímskirkja og fleiri byggingar, húsin speglast í tjörninni, runnar fremst til hægri.

Útsýni yfir tjörnina, frá Tjarnargötu, Fríkirkjan, Hallgrímskirkja og fleiri byggingar, húsin speglast í tjörninni, furutrjátóppar fremst til vinstri.

Útsýni yfir tjörnina, í átt að Hljómskálagarðinum.

Innanhúss í myrkri, ég held í Perlunni.

Alþingishúsið séð aftan frá.

Snæviþakin jörð og gangstígur við tjarnarbakkann.

Snjór og runnar við tjörnina.

Tré og byggingar, dökkblár himinn.

I) 5 ár á Íslandi.

Hafnarfjörður, himinn, vatn, hús í fjarska, trjágreinar stingast upp í forgrunni myndar.
 Sama, fleiri trjá -og grenigreinar fremst.
 Sama, hús á árbakka og nú nokkur strá sem stingast upp í myndflöt.
 Sama, en nú eins og þúst í ánni.
 Vatn fyllir upp í myndflötinn, steinn stingst upp úr vatninu vinstra megin og bréfbátur þar fyrir neðan.
 Sama, hús á árbakka tveir hólmar í vatninu, bréfbátur í forgrunni.
 Sama, bréfbátur til hægri og þúst.
 Sama, bréfbátur fjær til vinstri.
 Sama, bréfbátur flýtur fjær.
 Sama, en sjónarhornið skekkist.
 Strandræma, sölnað gras á bakkanum, örlíttill oldugangur, hús og himinn.
 Sama.
 Áin rennur á ská í miðju, báðir hlutar bakkans sjást, tré, hús í fjarska, himinn.
 Árbakki, áin, hús við bakkann, bréfbátur í fjarska.
 Áin, þústin, tveir hólmar, bréfbátur flýtur. Blokkir, hús og tré í fjarska.
 Árbakki, sölnað gras, þúst, húsin á árbakkanum beint á móti.
 Sama.
 Vatnið og blokkir og tré á móti, himinn skýjaður.
 Vatnið, blokkir, hús, tré, endur og svanir synda, kona hendir brauði í vatnið.
 Sölnuð strá og gras fylla upp í myndflöt.
 Vatn í fötu, glampi á vatninu, nærmynd.
 Ryðguð járnfata full af vatni, stendur skókk í sölnuðu grasi á árbakkanum: lengra frá, vatnið og húsin á móti.
 Breiða af sölnuðu grasi í forgrunni, hús í fjarska á hinum bakkanum.
 Sölnuð grasbreiða teygir sig óreglulega út í vatnið.
 Sölnuð grasbreiða, vatn, blokkir og hús í fjarska.

Ljósmyndir samantekt

Hér hef ég flokkað myndefni í hópa, eftir tíðni vissra staða og kennileita sem urðu konunum að myndefni í borgarlífinu. Tilgangurinn er að leita sameiginlegra punkta, sem birtist t.a.m. með barnavögnum fyrir utan kaffihús.

Söfn:

- A) **Hnitbjörg**, safn Einars Jónssonar, skúlp túrar og tré séð úr skúlp túgarðinum.
- B) **Listasafn Íslands**. *Landið þitt er ekki til*, í neonljósum, Ólafur og Libia.
- K) Strætóstoppistöð, **Pjóðminjasafnið** í baksýn.

Tónleikasarlar og leikhús:

- F) **Harpan** að innan.
- F) Tjörnin frá Ráðhúsbrúnni, kona og barn, endur gæsir, **Iðnó** og fleiri hús.

Skúlp túrar:

- C) **Vatnsberinn**, Ásmundur Sveinsson, niðri í bæ, strætó í Lækjargötu.
- K) **Sólfarið**, skúlp túr Jóns Gunnars Árnasonar, hafið, fjöll.
- K) **Sólfarið**, hafið, fjöll og fólk.
- E) **Sólfarið**, snjór á jörðu, haf, Örfirisey í fjarska.
- C) Prjónatré í Lækjargötu, Ást skúlp túr **Séra Friðrik og drengurinn**, eftir Sigurjón Ólafsson.
- K) Stytta, **Leifur heppni** á Skólavörðuholti, eftir ameríkska myndhöggvarann, Alexander Sterling Calder, íslenski fáninn í hálfu stöng, hús, snjór, fólk.
- K) Hallgrímskirkja, stytta af **Leifi heppna**, fólk.
- E) Stytta Ásmundar Sveinssonar, **Pvottakonan**, í Laugardal.

- E) Stytta af **Jóni Sigurðssyni**, eftir Einar Jónsson, á Austurvelli, Kaffi París, Thorvaldsen bar og fleiri hús í baksýn.
- G) Skúptúr, **Andlit sólar**, eftir Ásmund Sveinsson fyrir framan Menntaskólann í Reykjavík, menntaskólinn og aðrar byggingar í baksýn.
- G) Marglitur **símaskúptúr** í landslagi, gras, snjór og hraun í kring, (finn ekki meiri upplýsingar um verkið).

Smærri listmunir:

- E) Tvær útskornar, afrískar **tréstyttur** á borði.
- H) Útskorinn **tréfill**.
- H) **Búddastytta** á blómamynstruðu glerborði og nisti til hliðar.
- C) Séð inn um glugga, málað **pappadýr** í gluggasyllu, gæti verið mexíkóskt,
- D) Art Gallery sýningarsalur, gluggi sést utanfrá. **Málverk** á trönum og **skúptúr** í glugga.

Texti:

- A) Útsýni um ljóðaglugga Ráðhússins, (með ljóði prentuðu á) **Úðinn drýpur og s...Í svona veðri finn... á blómin, sem nú...brúin, Iðnó, tjörn með fuglum.**
- B) Listasafn Íslands. **Landið pitt er ekki til**, í neonljósum, Ólafur og Libia.
- A) Bakgarður eða port með spýtum og súlum og drasli. Á spýtu eða vegg við jörðu hefur einhver skrifað **Dásamlegur**, með hvítu.
- C) Húsveggur með málaðri mynd af trjám og fjalli, texti, læsilegt, **Just look at my...so very mighty be...**
- F) Bókaskápur, bækur, ljósmyndir og vatnslitamyndir eða þrykk, fylla hillurnar í vinnuherbergi, í efstu hillu tilvitnun í Groucho Marx: **"Outside of a dog, a book is man's best friend. Inside of a dog it's too dark to read."**
- H) Skilti **Vikingloft, Design Iceland**, stílísaruð mynd af hrafni.
- H) Skilti, **Bifreiðastöður stranglega bannaðar**, mynd, dráttarbíll með fólksbíl í togí.
- G) **Cruzcampo, Todo un Típo**. Mynd af skíðamanni, einhvers konar merki sennilega prentað á efni.
- C) Prjónatré í Lækjargötu, **Ást**, skúptúr Sr. Friðrik og drengurinn, eftir Sigurjón Ólafsson.
- G) **Íslendingar borða SS pylsur, Bæjarins bestu pylsur**. Pylsuskúrinn séður frá hlið.
- G) Auglýsingaplakat fyrir söngleik, texti, **Galdrakarlinn í Oz, Borgarleikhúsið**, á hvítum húsvegg.

Veggjakrot og veggmálverk:

- A) Bakgarður eða port með spýtum og súlum og drasli. Á spýtu eða vegg við jörðu hefur einhver skrifað **Dásamlegur**, með hvítu.
- C) Séð framan á gult bárujárnhús, neglt fyrir glugga, grá-og rauðskellótt, **sums staðar veggjakrot**.
- C) Séð á hlið sama gula bárujárnhúss, neglt fyrir glugga, grá-og rauðskellótt, **sums staðar veggjakrot**, skorsteinn efst.
- C) Húsveggur með málaðri mynd af trjám og fjalli, texti, læsilegt, **Just look at my...so very mighty be...**
- C) Lítið hús fyrir börn á barnaleikvelli, **veggjakrot** í bakgrunni.
- C) Veggar hús og undirgöng, **máluð með veggmálverki**.
- C) Íslenskur burstabær, **málaður á hlaðinn garðvegg**, húshlið í baksýn. Steinhleðsla þakin snjó.
- C) Séð út um verslunar - eða veitingahúsglugga, **veggjakrot á vegg á móti og bíll**. Reykjavík Downtown Hostel, séð utan frá, sést í **skrautlega máluð undirgöng**.
- D) Séð gegnum undirgöng inn í bakgarða, **veggjakrot á veggjum**.
- D) Húsveggur, húspök, bakgarður **með veggjamálverki**.
- D) Dimm undirgöng með **krot á veggjum**, horft upp hjóla og göngustíg.
- D) Horft niður sömu göng og í gegn, **krot á vegg**.

Kirkjur í stóru hlutverki eða miðpunktur:

- K) Reykjavíkurtjörn, **Fríkirkjan**, gamli M.T., gæsir, endur og svanir.
 F) Alþingishúsið og garðurinn, séð aftan frá, **Dómkirkjan** til hægri, snjór á jörð
 D) **Kristskirkja** og Landakotstún við sólarlag.
 U) Krossgötur, **kirkja**, skýjaður himinn, snjór á jörðu.
 F) Tjörnin séð frá Tjarnargötu, **Fríkirkjan**, **Hallgrímskirkja** og fleiri byggingar.
 A) Mynd af polli á gangstétt, í honum speglast **Hallgrímskirkjuturninn** og skýjaður himinn.
 C) Útsýni af svöldum. Bakgarður, **Hallgrímskirkjuturn** í baksýn.
 K) **Hallgrímskirkja**, styttan af Leifi heppna, fólk
 E) **Hallgrímskirkja** séð frá Skólavörðustíg.
 H) Séð upp Skólavörðustíg, rétt neðan við Eymundsson, **Hallgrímskirkja** efst í miðju.

Tjörnin og Ráðhúsið í Reykjavík:

- K) **Reykjavíkurtjörn**, Fríkirkjan, gamli M.T., gæsir, endur og svanir.
 K) **Reykjavíkurtjörn**, **Ráðhúsið** og Tjarnargata, gæsir, endur og svanir.
 A) Útsýni um ljóðaglugga **Ráðhússins**, (með ljóði prentuðu á) *Úðinn drýpur og s...Í svona veðri finn... á blómin, sem nú...Brúin, Iðnó, með fuglum.*
 A) **Tjörnin**, svanir og endur.
 F) **Tjörnin** frá **Ráðhúsbrúnni**, kona og barn, endur gæsir, Iðnó og fleiri hús, Hallgrímskirkja í bakgrunni.
 F) **Ráðhúsið** að innan.
 F) Reykjanesskagi á stóra kortinu í **Ráðhúsinu**, fyllir út í myndflöt.
 F) Legósýning í **Ráðhúsinu**.
 F) **Tjörnin** séð frá Tjarnargötu: Fríkirkjan, Hallgrímskirkja og fleiri byggingar.
 G) **Tjarnarbakkinn**, við Lækjargötu: endur, dífur, svanir, gæsir, fólk.
 G) **Tjarnarbakkinn**, við Lækjargötu: endur, dífur, svanir, gæsir.
 H) Útsýni yfir **tjörnina**, frá Tjarnargötu, **Ráðhús**, Iðnó og fleiri byggingar, húsin speglast í tjörninni.
 H) Útsýni yfir **tjörnina**, frá Tjarnargötu: Fríkirkjan, Hallgrímskirkja og fleiri byggingar, húsin speglast í **tjörninni**, runnar fremst til hægri.
 H) Útsýni yfir **tjörnina**, frá Tjarnargötu, Fríkirkjan, Hallgrímskirkja og fleiri byggingar, húsin speglast í **tjörninni**, furutrjátóppar fremst til vinstri.
 H) Útsýni yfir **tjörnina**, í átt að Hljómskálagarðinum.
 H) **Ráðhúsið**, mosaveggur nærmynd.
 H) **Ráðhúsið**, mosaveggur fjær.
 H) **Ráðhúsið**, innkeyrsla, Iðnó í baksýn.
 H) Útsýni yfir tjörnina, frá Tjarnargötu: **Ráðhús**, Iðnó og fleiri byggingar, húsin speglast í tjörninni.
 K) Reykjavíkurtjörn, **Ráðhúsið** og Tjarnargata, gæsir, endur og svanir.

Sjórinn, Esjan og höfnin

- E) Byggingin Höfði, snjór á jörðu, skýjaður himinn, **Esja** og **hafið**.
 E) **Esjan** þakin snjó, sést frá Skúlagötu.
 E) **Sundahöfn**, kranar, gámar og hlið, sést til **hafs**.
 E) **Höfnin**, skip og umferðarskilti.
 E) **Höfnin** og **Esjan**, hvalaskoðunarrampur, bryggja og skip.
 E) **Höfnin**, veitingahúsið Höfnin og fleiri fyrirtæki í grænbláum húsum, snjór á bryggjunni.
 E) Sólfarið, snjór á jörðu, **haf**, Örfirisey í fjarska.
 E) Hliðargata í 101, mynd tekin í átt að **sjónum**.
 E) Snævíþakin **Esjan**, **haf**, snjór á jörð í forgrunni.
 F) Skip í **höfninni**, **lygn sjór** samlitur grábláum himni.
 G) Útsýni af svöldum, hús og garðar, **haf** og himinn.
 D) Séð til **hafs** frá horni Hverfisgötu og Snorrabrautar. Hús umferðargata, þungskýjað.
 D) **Esjan**, **hafið** og umferðagata, rökkur, séð frá götu.
 D) Hús, fjöll, bílar, séð frá Vesturgötu niður á **höfn**.

- K) **Esja, hafið**, þök húsa, himinn.
 K) **Esja, hafið**, þök húsa, himinn.
 K) Sólfarið, skúptur Jóns Gunnars Árnasonar, **hafið**, fjöll.
 K) Sólfarið, **hafið**, fjöll og fólk.
 K) **Esja, hafið**, himinn, snjór.
 K) Séð niður hliðargötu ofan við Laugaveg, **Esja, hafið** og himininn.
 K) Séð yfir húsþök og **höfnina, sjór** og himinn.
 K) Holt þakið snjó, hús og **Esja** í baksýn, himinn.
 A) Steinfjara, **haf** með öldu og himinn.
 B) Útsýni af svöllum, hús, garðar, **haf** og himinn.

Tvær eða fleiri myndir af svipuðu, en sértæku myndefni, eftir ólíka höfunda:

- B) Hús vaxið **klifurjurtum** og jeppi fyrir framan húsið.
 A) Hús og gluggar vaxið **klifurjurtum**.
 K) Barnaleikvöllur í snjó, sennilega **barnaskóli**, tré.
 F) Hjallastefnan, **Barnaskólinn** í Hafnarfirði, séð framan á byggingu, snjór á jörð.
 F) Skúptur, *Andlit sólar*, eftir Ásmundur Sveinsson, fyrir framan **Menntaskólan í Reykjavík**, menntaskólinn og aðrar byggingar í baksýn.

- E) **Sundhöllin** í Reykjavík, inngangur, séður utan frá.
 A) **Útisundlaug** sem gufar upp af.
 E) **Lopapeysu** stillt upp í verslunarglugga, séð utan frá.
 M) **Lopapeysa** hangir á herðatré, nærmynnd.
 K) **Sólfarið**, skúptur Jóns Gunnars Árnasonar, hafið, fjöll.
 K) **Sólfarið**, hafið, fjöll og fólk.
 E) **Sólfarið**, snjór á jörðu, haf, Örfirisey í fjarska.
 E) **Listaselið, gallery**, bárujárnhús.
 D) **Art Gallery** sýningarsalur, gluggi sést utan frá. Málverk á trönum og skúptur í glugga.
 F) **Hópur barnavagna** fyrir utan Kaffistofuna, séð inn um glugga, fólk situr við borð.
 A) **Þrír barnavagnar** fyrir utan kaffihús.
 K) Stytta Leifs heppna á Skólavörðuholti, **íslenski fáninn** í hálfu stöng, hús, snjór, fólk.
 E) **Pjóðfáni**.

- M) **Alþingishúsið** séð aftan frá.
 F) **Alþingishúsið** og garðurinn, séð aftan frá, Dómkirkjan til hægri, snjór á jörð.
 Ath. báðar sýna húsið aftan frá.
 A) Bílaplan, reiðhjól, sölnað gras, gangstétt, runnar tré, **Perlan** í baksýn.
 H) **Perlan**.
 E) **Hljómskálinn**, tekin úr bíl, hliðarspeglar.
 G) **Hljómskálinn** og tré.
 G) Íslendingar borða SS pylsur, **Bæjarins bestu** pylsur. Pylsuskúrinn séður frá hlið.
 F) **Bæjarins bestu**, ferðamenn gæða sér á pylsum, smáfuglar sitja á grindverki og fylgjast með.
 G) **Kort af Íslandi**, hvítar línum á svörtum fleti, i (information til hægri).
 F) **Reykjanesskagi á stóra kortinu** í Ráðhúsinu, fyllir út í myndflötinn.

C) **Prjónatré** í Lækjargötu, Ást, skúlp túr Sr. Friðrik og drengurinn, eftir Sigurjón Ólafsson.
 F) **Prjónatréð**, Lækjargötu.

- G) **Mosavaxið** snæviþakið hraun, nærmynd.
- C) Kringlótt **mosaskóf** á vegg, nærmynd.
- A) **Mosavaxinn** steinveggur umhverfis garð, nærmynd.
- H) Ráðhúsið, **mosaveggur** nærmynd.
- H) Ráðhúsið, **mosaveggur** fjær.
- K) **Strætóstoppistöð** og skilti, ruslafata.
- K) **Strætóstoppistöð**, Þjóðminjasafnið í baksýn.
- D) **Strætóstoppistöð** neðst á Hverfisgötu, tekið upp götuna í átt að Þjóðmenningarhúsinu.
- D) Horn Hverfisgötu og Snorrabrautar, **strætó** og hús.
- C) Vatnsberinn, eftir Ásmundur Sveinsson, niðri í bæ, **strætó** í Lækjargötu.

iv) Listi yfir bækur

Bækur sem þáttakendur og leiðbeinandi verkefnisins komu með á sýningu bókverka og ljósmynda:

Drawing the Line, Reappraisal of Drawing Past and Present, Michael Craig Martin, The South Bank Centre.

Í englakaffi hjá mömmu, Anna S. Björnsdóttir.

Eitthvað í þá áttina, Listasafn Reykjanésbæjar

Leitin að Ljúdmílu fögru, Ævintýri, Alexander Púskín, Heimskringla.

Egernet, Hans Hvass og Sikker Hansen, Gyldendal.

Sögustaðir, í fótspor W.G. Collingwood, Einar Falur Ingólfsson, Crymogea, Þjóðminjasafn Íslands.

Ensk- íslensk orðabók, ritstjóri Sævar Hilbertsson, Orðabókaútgáfan.

Cities then and now, Jim Antioou, MACMILLAN.

Landsteinar. Textabók í íslensku fyrir útlendinga, Jón Gíslason, Sigríður Dagný Þorvaldsdóttir, Málvísindastofnun Háskóla Íslands.

Blueprint France, Jack Altman, Berlitz.

Cotes Et Légendes, Des Vikings, Alan Boucher, Fernard Nathan.

Cuisiner islandais, Maike Hanneck, túrí.

Icelandic horse, Anna Fjóla Gísladóttir.

Henri Cartier Bresson, Paris, Ljósmyndasafn Reykjavíkur.

Autor Du Fil Léucyclopédie des arts textiles, Appl. –Baye, dans lasscolection Bonnier.

Australian English, style guide, Pam Peters, Cambridge.

The Great Ocean Road, a Photographic Souvenir and Travellers guide, Rodney Hyett.

Andlit, skáldævisaga, Bjarni Bjarnason, Vaka Helgafell.

Frommers Iceland, Jane Appleton and Lisa Shannen.

Krall Hanna.

Rozowe Strusie Pióra, Swiat, Ksiazki Sp. Polish Tourist Organisation (tímarit).

Julia and the Bazooka, Anna Kavan, WW Norton and Company.

The Volcano Sequence, University of Pittsburgh Press.

The Balcony, a play by Jean Genet, translation Bernard Frechtman, revised edition.

The Vikings, Lords of the Seas, new horizons, Yves Cohat, Thames and Hudson, Grove Weidenfeld.

Ensk orðabók/ Concise Icelandic, Christopher Saunders, John Tucker, Iðunn.

The Autobiography of a He Man, Alexander Schleber, Veraggalerie Leaman.

1955, Dagatal frá Sovétríkjunum.

The Muxlovs, Ulises Carrion, Veraggalerie Leaman.

The Mailed Pinkie, Ian Hamilton Finlay, Gary Hincks. Veraggalerie Leaman.

Die Reise Nach Amsterdam... Kayser, Milan, Molzer, George Brecht, Andre Tomkins, Veraggalerie Leaman.

A Calendar from 1990, Gerhard Richter, Antony d'Offay.

Dagatöl Eimskipafélags Íslands, 1970, 1971, 1973, 1975, 1980, 1987.

v) Kynningarefni.

Viðburður laugardaginn 17. mars 2012

Kæru konur mig langar að bjóða ykkur öllum að koma á viðburð á laugardag 17. mars 2012 frá 15.00- 17.00 og skoða ljósmyndirnar og bókahilluna með mér, hlusta á stutta frásögn um verkefnið. Hlusta á gamla íslenska þjóðsögu í enskri þýðingu og spjalla saman. Eftir á langar mig að bjóða uppá smá hressingu á jarðhæðinni. Ég hlakka til að sjá ykkur og vona að þið sjáið ykkur fært að koma.

Ljósmynda/bókaverkefnið, Borgarbókasafninu, Grófarhúsi. 1. -18. mars 2012

Guðbjörg H Leaman (Didda)

Þátttakendur: (hefur verið fjarlægt vegna nafnleyndar).

Hvað er í gangi hér?

Verkefnið er unnið sem hluti af meistaraverkefni mínu í Kennslufæði Sjónlista við Listaháskóla Íslands.

Bækurnar og ljósmyndirnar verða til sýnis frá 1. til 18. mars. Verkið er í vinnslu sem þýðir að bækur og texti um verkið getur bæst við þangað til, auk þess sem hugsanlega mun vinnsla úr gögnum hafa áhrif á uppsetningu og röðun bóka og ljósmynda á meðan sýningin stendur yfir.

Nokkur orð um verkefnið

Þáttakendur, sem hafa ljáð sýn sína og tíma við gerð verkefnisins eru meðlimir í Söguhring kvenna, sem hittist mánaðarlega í bókasafninu.

„Söguhringur kvenna er samstarfsverkefni bókasafnsins og Samtaka kvenna af erlendum uppruna og er markmið hans að skapa vettvang þar sem konur skiptast á sögum, persónulegum eða bókmenntalegum. Hann er ætlaður konum sem hafa áhuga á frjálslegrí samveru sem byggir meðal annars á því að konur deila menningarlegum bakgrunni sínum með öðrum. Í söguhringnum gefst konum af erlendum uppruna einnig tækifæri til að tjá sig á íslensku, æfa tungumálið og fraðast um íslenska menningu, bókmenntir og siði.“

(Tekið af heimasíðu Borgarbókasafnsins)

Við gerð ljósmyndaverkefnisins er viðleitnin að fá innsýn í þann heim sem blasir við þáttakendum, óskin er að í þeim birtist bæði persónuleg sýn og eins sýn sem er sammannleg, auk þess sem með því er myndrænum gögnum safnað sem hluta verkefnis tengdu Kennslufræði sjónlista.

Ljósmyndirnar og bókasafnshillan eru staðsettar nærrí afgreiðsluborði útlánsbóka á jarðhæð bókasafnsins. Valin voru ákveðin myndefni sem útgangspunktur, en mismunandi er hversu nákvæmlega var farið eftir þeim.

Myndunum er raðað lóðrétt, frá vinstri til hægri eftir efnisflokkum, en myndir hvers þáttakanda fylgja lárétti línu.

Ljósmyndir, efnislisti:

1. Ljósmyndir af uppáhaldsútsýni frá heimili þínu
2. Ljósmyndir af uppáhaldsbyggingum í Reykjavík eða nágrenni
3. Ljósmyndir af einhverju sem hefur sterka tengingu við upprunaland þitt
4. Ljósmyndir frá því svæði sem þú býrð á, staðir sem þér líkar við eða nýtur
5. Ljósmyndir úr umhverfi þínu af einhverju sem þér finnst sérstaklega íslenskt
6. Ljósmyndir úr umhverfi þínu sem minna þig á einhvern hátt á upprunaland þitt
7. Restin af myndunum, frítt val

Um bækurnar

Bókahillan er fengin að láni frá bókasafninu. Bækur í hillunum eru valdar af þáttakendum í verkefninu og mér Guðbjörgu H. Leaman. Bækurnar eru blanda af bókum í eign safnsins og bókum úr eigin

bókasöfnum sem okkur finnst áhugavert að kynna. Hugmyndin er að þær bækur sem valdar eru endurspeglar einhverja þætti um uppruna þátttakenda. Persónuleg áhugamál, eða annað sem þeir hafa ástríðu fyrir. Bækurnar geta líka verið góður útgangspunktur til að kynna Ísland, íslenska menningu eða annað sem varðar landflutninga, staði og ferðir yfir höfuð. Jafnframt er hugsanlegt að þær beini sjónum að myndrænum þáttum, en líka að erlendum tungumálum. Þegar bækur eru skoðaðar sem ritaðar eru á erlenda tungu, getur, jafnvel þó við skiljum ekki málið, verið áhugavert og dularfullt að skoða þær. Að auki er líklegra að ef við skiljum ekki tungumálið beinum við sjónum okkar að bókinni sem hlut og hugsum um hana útfrá efni, stærð, þyngd o.s.frv. og reynum e.t..v. að geta okkur til um efni hennar.

Hugmyndin er að bækur úr okkar persónulegu bókasöfnum blandist við bækur úr opinberu bókasafni. Persónulegar bækur eru gestir á bókasafninu og bókasafnsbækur settar í nýtt samhengi, utan hefðbundinnar flokkunar, birtast í nýju ljósi.

Ein ástæða þess að ég hef áhuga á opinberum bókasöfnum er sú að þau byggja brú á milli opinbers rýmis (almenningsbókasafnsins) og persónulegs rýmis (heimilisins). Venjulega yfirgefa bækurnar bókasafnið og koma í heimsókn inná heimili okkar þar sem þær eru í bland við persónuleg bókasöfn okkar, en hér birtist viðsnúningur þeirrar hefðar með aðstoð kvenna úr Söguhring kvenna. Sem þýðir að bækur af heimilum okkar eru lánaðar bókasafninu í skamman tíma.

THE SEAL PELT- Guðbjörg H. Leaman.

An exhibition of photographs taken by ten ladies from the Women's Story Circle, The Story Circle is a co-operation between Reykjavík City Library and W.O.M.E.N. in Iceland, an intercultural organization for women.
The event will start at 20.00 on Friday the 20th. of April, in Reykjavík Downtown Hostel, Vesturgata 17, 101 Reykjavík. It will take place in a backhouse, reached through a tunneled gate in the wall to the right of the main entrance to the Guesthouse.

As well as the photos on view, Guðbjörg H. Leaman will give a short talk on the project. One of the participants will then head a discussion about the realities of being a foreigner in a new country, and we hope all of those interested in the subject will take part in the discussion.

Tea and coffee will be on offer. But if you wish to bring other drinks or snacks, please feel free.

We look forward to seeing you!

ABOUT THE PROJECT

The project is part of a research for my Master thesis. Its aim is to explore the integration of women from foreign countries into Icelandic society. The ladies taking part have lent their vision and time to take the photographs on view.

ABOUT THE STORY CIRCLE

The Women's Story Circle gives women who want to practice the Icelandic language the perfect opportunity to express themselves in Icelandic and enhance their language skills. It is also possible to learn about Icelandic culture, literature and customs. An emphasis is put on the participants' active participation in the development of the project.

Heimildaskrá

bell hooks, *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom*, Routledge, New York, 1994.

Freire, Paulo, *Pedagogy of the Heart*, Donaldo Macedo og Alexandre Oliveira þýddu, The Continuum Publishing Company, New York, 1998.

Freire, Paulo, *Pedagogy of the Oppressed*, níunda útgáfa, Myra Bergman Ramos þýddi, Penguin Books, London. 1996.

Nussbaum, Martha C. *Cultivating Humanity: A Classical Defense of Reform in Liberal Education*. Cambridge, Massachusetts and London, Harvard University Press, 1997.

Paz, Octavio, *Essays on Mexican Art*, Helen Lane þýddi, Harcourt Brace & Company, Orlando, Florida. 1993.

Shor, Ira og Freire, Paulo, *Pedagogy for Liberation: Dialogues on Transforming Education*. Bergin and Garvey Publishers Inc. Westport, CT, 1987.

Sigrún Sigurðardóttir, *Afturgöngur og afskipti af sannleikanum*, Þjóðminjasafn Íslands, 2009.

Sigurlína Davíðsdóttir. *Mat á skólastarfi: Handbók um matsfræði*, Hólar, Reykjavík, 2008.

Sontag, Susan, *Að sjá meira*, ritstjóri: Hjálmar Sveinsson, ReykjavíkurAkademían, Reykjavík, 2005.

Tómas Guðmundsson, Ljóð Tómasar Guðmundssonar, Almenna bókafélagið, 1989.

Tuan, Yi- Fu, *Place, Art and Self*, 2004, Center for American Places, Santa Fe, New Mexico, 2004.

Tímarit

Magnús Pálsson. *List og kennsluList*, Teningur, 3. hefti, 1987.

Vefheimildir

Kellaway, Kate, „Asylum life: the trials of women refugees, through their own eyes”, í *The Guardian*, 14. ágúst 2011, sótt 4.7.2012 á vefslóðina, <http://www.guardian.co.uk/uk/2011/aug/14/asylum-seekers-home-photography>

Burke, B. (2004) „bell hooks on Education”, Infed, ideas-thinkers- practice, sótt, 30. 06. 2012 á vefslóðina, <http://www.infed.org/thinkers/hooks.htm#freire>

About.com Geography, „A Biography of the Famous Chinese-American Geographer Yi-Fu Tuan”, *Part of The New York Times Company*, sótt 20. 06. 2012 á vefslóðina, <http://geography.about.com/od/historyofgeography/a/yifutuan.htm>

Mathehu’s Weblog, mulling over (research) ideas, „Biophilia- A synopsis of the concept as presented in Erich Fromm’s” ‘*The Heart of Man*,’ sótt 20. 06. 2012 á vefslóðina, <http://mathehu.wordpress.com/2010/05/08/biophilia-a-synopsis-of-the-concept-as-presented-in-erich-fromms-the-heart-of-man/>

Martha Nussbaum, University of Chicago, „Cultivating Humanity and World Citizenship” *Forum for the Future of Higher Education*, Cambridge, Mass. sótt 1. 08. 2012 á vefslóðina, <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ff0709s.pdf>

Rannveig Traustadóttir, „Eigindlegar rannsóknaraðferðir”, sótt 11. júlí, 2012 á vefslóðina, www.hi.is/~rannvt/ER1/1pc.ppt

„Freire - An Incredible Conversation”, vídeo, sótt 22.06.2012 á vefslóðina, <http://www.youtube.com/watch?v=aFWjnkJypFA>

„The Freire Project”, *The Paulo and Nita Freire Project for Critical Pedagogy*, sótt 19.06. 2012 á vefslóðina, <http://www.freireproject.org/content/paulo-freire-1921-1997>

„Kennslulist og speglanir”, *Pjóðviljinn*, 2. júní 1984, sótt 7.08. 2012 á vefslóðina, http://timarit.is/view_page_init.jsp?pageId=2893257

Sigrún Jóhannesdóttir, „Ný viðhorf um nám og menntun fullorðinna”, Fræðslumiðstöð atvinnulífsins, *Gátt – Ársrit - 2010*, sótt 12.05. 2012 á vefslóðina, http://www.frae.is/files/Gátt_2010_web_077-079_1017941789.pdf

„Octavio Paz”, í *Wikipedia, the free encyclopedia*, sótt 25.07. 2012 á vefslóðina,
http://en.wikipedia.org/wiki/Octavio_Paz

„Oswald the Runmaker’s Pocket guide to Runemeanings”, sótt 19.06. 2012 á vefslóðina,

<http://nemezius.com/linked/pocketguide.pdf>,

„Paulo Freire”, í *Wikipedia, the free encyclopedia*, sótt 19.06. 2012 á vefslóðina,
http://en.wikipedia.org/wiki/Paulo_Freire

Colberg, Joerg, „Photography and Memory”, May 28, 2012, sótt 4. 7. 2012 á vefslóðina,

http://jmcolberg.com/weblog/extended/archives/photography_and_memory/

Þjóðsagan „Selshamurinn”, *Netútgáfan* - apríl 1997, sótt 28.03. 2012 á vefslóðina,

<http://www.snerpa.is/net/thjod/selur.htm>

Culturalsustainability, „Sincerely Mine/Hjartfólgíð mér”, sótt 4. 7. 2012 á vefslóðina,

<http://cirrusculturalsustainability.net/index.php?/exhibitions/sincerely-mine/>

Heimasíða Borgarbókasafns Reykjavíkur, „Söguhringur kvenna”,
Borgarbókasafnið 2012, sótt 28.03. 2012 á vefslóðina,

http://borgarbokasafn.is/desktopdefault.aspx/tabcid-3374/5430_read-12923/

Próunarsjóður innflytjendamála, Verkefni/rannsókn: „Söguhringur kvenna”, sótt 28.03. 2012 á vefslóðina, <http://www.uwestfjords.is/skraarsafn/skra/512/>

Gögn úr verkefninu *Selshamurinn*

Munnlegar heimildir: Guðbjörg H. Leaman, þáttakendur í verkefninu *Selshamurinn*, 11-25. febrúar, 17. mars og 20. apríl 2012.

Gestabók fyrir athugasemdir: Guðbjörg H. Leaman, í verkefninu *Selshamurinn*, 1.-18. mars, og 20.-27. apríl 2012.

Myndaskrá

1. G.H.L. Ljósmynd frá sýningu á Borgarbókasafninu, bókahilla fremst í mynd,
ljósmyndir í baksýn.....26

2. G.H.L. Ljósmynd frá Reykjavík Downtown Hostel..... 29

3. Frá sýningunni *Hjartfólgjöld mér*, í Muotoiluhuone, Ainonkatu 1, Rovaniemi,
Finlandi..... 31

<http://cirrusculturalsustainability.net/index.php?/exhibitions/sincerely-mine/>

4. Rugguhestur, þáttakandi..... 41

5. Gamlar fjölskyldumyndir, þáttakandi..... 41

6. Fáni, þáttakandi..... 42

7. Trékista, þáttakandi 43

8. Sjálfsmynd, innanhúss, þáttakandi 43

9. Búddastytta, þáttakandi 44

10. Myndasería, hluti, þáttakandi.....44

11. Bakgarðurinn, a) Efri mynd þáttakandi og b) Neðri mynd leiðbeinandi.

..... 47

12. a) og b) Lítið hús fyrir börn á leikvelli, a) þáttakandi, b) leiðbeinandi

..... 48

13. Tjörnin með furutrjám, a) Efri mynd leiðbeinandi og b) Neðri mynd
þáttakandi.49

14. Höfnin, a) Efri mynd þáttakandi og b) Neðri mynd leiðbeinandi.

..... 50

Fylgiskjöl:

15. og 16. G.H.L. Myndveggur á sýningu í Borgarbókasafninu.....	61
17. og 18. G.H.L. Tvær myndir sem sýna sömu ljósmyndir á sitt hvorum staðnum, að ofan Borgarbókasafnið, að neðan Reykjavík Downtown Hostel.....	62
19. og 20. G.H.L. Tvær myndir frá viðburði í Borgarbókasafninu í tengslum við verkefnið <i>Selshaminn</i>	63
21. og 22. G.H.L. Myndir frá viðburði í Reykjavík Downtown Hostel í tengslum við verkefnið <i>Selshaminn</i>	64
23. og 24. G.H.L. Tvær myndir frá sýningu í R.vík Downtown Hostel.....	65
25. G.H.L. Mynd frá Reykjavík Downtown Hostel.....	66